

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย ในด้านต่อไปนี้ 1. วัสดุและอุปกรณ์ในการปัก 2. ขั้นตอนวิธีปัก 3. รูปแบบลวดลายปัก และ 4. ค่านิยมและความเชื่อในการปัก

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัย 2 วิธี คือ 1. ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล 2. ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางและแสดงผลเป็นคำร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย พบว่าในด้านการเรียนรู้ เด็กหญิงเย้าจะเรียนรู้การปักผ้าอย่างจริงจัง เมื่ออายุอยู่ในช่วง 6-12 ปี ตามแต่ความพร้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งในเรื่องความเชื่อของชนเผ่าเย้าแล้วพบว่า เด็กหญิงและเด็กชายในวัยนี้จะถูกแยกกันอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้เรียนรู้ถึงบทบาทที่แตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชาย

เด็กหญิงเย้าส่วนใหญ่จะเรียนรู้การปักผ้าจากมารดา เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดมากที่สุด แต่การเรียนรู้ไม่กำหนดว่าจะต้องเรียนรู้จากคนคนเดียว เด็กหญิงเย้าสามารถเรียนรู้การปักผ้าได้จากคนทั่วไปที่สามารถปักผ้าได้ และจากการศึกษาพบว่า "กลุ่มเพื่อน" มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้การปักผ้าของเด็กหญิงเย้าและสตรีเย้ามาก และจากการสังเกตพบว่าสตรีเย้ามักนิยมนั่งล้อมวงปักผ้ากันเป็นกลุ่ม

การเรียนรู้การปักผ้าของสตรีเข้าจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะสามารถปักผ้าได้แล้วก็ตาม ทุกคนยังปรึกษาเรื่องการปักผ้ากับบุคคลอื่นอยู่เสมอ เนื่องจากต้องพัฒนาฝีมือของตนเพื่อนำมาปรับปรุงงานปักของตนให้ดียิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันการปักผ้าในหมู่บ้านเข้าช่วยแม่ชาย ไม่ใช่ว่าการปักผ้าตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมที่สืบมาเท่านั้น แต่ยังเป็น การปักเพื่อการค้าอีกด้วย

การเรียนรู้การปักผ้าของชาวเขาเผ่าเข้า เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ระเบียบของสังคมที่ทำสืบต่อกันมา เด็กหญิงเข้าจะถูกกำหนดบทบาท และหน้าที่ให้เป็นไปตาม กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ที่สังคมเข้าแต่เดิมวางไว้ อันเป็นสิ่งที่ชาวเขาทุกคนยึดถือปฏิบัติสืบมา การเรียนรู้การปักผ้าของเด็กหญิงและสตรีเข้ามิใช่เป็นการเรียนรู้เฉพาะทักษะเท่านั้น แต่ยังเป็น การปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในกลุ่มสังคมเข้าอีกด้วย เพราะการเรียนรู้ต่างๆ ที่เป็นแนวปฏิบัติของกลุ่ม มิใช่เพื่อให้สมาชิกดำเนินความประพฤติให้สอดคล้องกับกลุ่ม

แต่เมื่อมีกระแสความเปลี่ยนแปลงในชุมชน ซึ่งเข้ามาจากสังคมภายนอก ค่านิยม หรือแนวปฏิบัติดั้งเดิมบางอย่าง จึงถูกเปลี่ยนไปตาม

ในด้านการสอน พบว่า สตรีเข้าจะเริ่มสอนการปักผ้าอย่างจริงจังแก่บุตรสาว หรือผู้เรียนของตนนั้นไม่มีการกำหนดที่ชัดเจนว่าจะเริ่มสอนเมื่อผู้เรียนมีอายุเท่าไรเป็นเกณฑ์ตายตัว แต่การเลี้ยงดูบุตรสาวที่ใกล้ชิดผู้เป็นมารดาตลอดเวลา เป็นสิ่งที่สนับสนุนเด็กหญิงเข้าให้เกิดความคุ้นเคยต่อการปักผ้ามาตั้งแต่เกิด เพราะผู้เป็นมารดาจะปักผ้าเมื่อมีเวลาว่างเสมอ และจะหาสิ่งใกล้ตัวให้บุตรตนเองเล่นเพื่อไม่ให้มากวนใจ และสิ่งนั้นส่วนใหญ่ได้แก่เครื่องมือเครื่องใช้ในการปักผ้า เช่น ค่ายเศษผ้า เป็นต้นบ้างก็จะให้เด็กหัดปักผ้าอย่างง่าย ๆ เพื่อเป็นการฝึกทักษะในการใช้มือ

แต่การจะตัดสินใจว่าเด็กควรจะหัดปักผ้าอย่างจริงจังเมื่อไรนั้น สตรีเข้าส่วนใหญ่จะสังเกตจากการที่บุตรสาวตน หรือผู้เรียน มีความสามารถในการจับเข็ม และบังคับเข็มได้ เนื่องจากการปักผ้าต้องอาศัยความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อนิ้วมือ ให้สัมพันธ์กับทิศทางของเข็ม เข็มมีขนาดเล็ก การจับเข็มต้องมั่นคง อีกทั้งการจับเข็มของชาวเขายังเป็นวิธีที่ต่างไปจากการจับเข็มทั่วไปอีกด้วย

อีกสิ่งหนึ่งที่ผู้สอนต้องคำนึง คือ ผู้เรียนจะต้อง นับเลขได้ ทั้งนี้เนื่องจากการปักผ้าของชาวเขามีลวดลายการปักเป็นไปตามการสานของเส้นฝ้ายในเนื้อผ้า ลายแต่ละลายจะถูกกำหนดตาม

จังหวะการสอดขึ้นลงของด้ายปักผ่านเส้นด้ายในจำนวนที่ต่างกัน ดังนั้นผู้หัดปักจำเป็นต้องจดจำจำนวนเส้นด้ายที่สอดด้ายปักขึ้นลงจนเป็นลายปักแต่ละลาย

แต่เดิม วันเวลาที่นิยมเริ่มสอนการปักผ้าอย่างจริงจังคือ วันปีใหม่ (ตรุษจีน) ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อเริ่มสอนปักผ้าในวันปีใหม่ จะทำให้ผู้เรียน เรียนรู้เร็ว และปักได้ดี แต่ปัจจุบันพบว่าความเชื่อนี้ลดน้อยลงกว่าแต่ก่อน ผู้สอนส่วนใหญ่ มักเริ่มสอนเมื่อผู้เรียนพร้อม และเป็นวันเวลาใดก็ได้ที่สะดวก

ช่วงเวลาในแต่ละวันที่ใช้สอนปักผ้า ไม่มีการกำหนดว่าต้องเป็นเวลาใด แต่สามารถสอนได้ตลอดเวลาเมื่อมีเวลาว่าง และมีความพร้อมทั้งผู้เรียนและผู้สอน

วิธีการปักผ้าของชาวเข่าไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นตำรา การสอนจึงเป็นการถ่ายทอดแบบสืบต่อกันมา โดยอาศัยการจดจำ ผนวกกับประสบการณ์ความชำนาญของผู้สอน วิธีการสอนที่พบจะมีอยู่ 3 วิธี คือ

ก. การสอนโดยที่ผู้สอน บักลายให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างทีละขั้นตอน แล้วผู้เรียนจึงปักตาม ถ้าผู้เรียนยังปักไม่ได้ ผู้สอนก็จะปักให้ดู เป็นตัวอย่างใหม่อีกครั้งจนกว่าผู้เรียนจะปักได้

ข. การสอนโดยให้ลายปักที่ปักไว้แล้ว ให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่าง แล้วปักตาม การสอนวิธีนี้ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะมาบ้างแล้ว ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ลายจากแม่แบบได้เอง

ค. การสอนโดยจับมือสอน เป็นการสอนที่ใช้เมื่อผู้เรียนเริ่มหัดปักใหม่ๆ ยังขาดทักษะและความชำนาญ

การวัดและประเมินผลความสามารถในการปักผ้าของผู้เรียนมีเกณฑ์ในการพิจารณาที่ต่างกัน อยู่หลายวิธี คือ

- ก. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนสามารถปักผ้าได้ เหมือนกับที่ผู้สอนปัก
- ข. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้ละเอียด
- ค. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้เองโดยไม่ต้องถามผู้สอน
- ง. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักไม่ผิดวิธี
- จ. พิจารณาโดยฟังเสียงวิจารณ์ของบุคคลอื่นที่ชมว่าผู้เรียนปักผ้าได้สวย
- ฉ. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้แตกต่างไปจากที่ผู้สอนสอน

การลงโทษเมื่อผู้เรียนบักผิด พบว่ามีการลงโทษโดยการดุด่าต่อว่าเป็นส่วนใหญ่ และจะให้ บักใหม่ซ้ำๆ จนกว่าจะบักได้ดี การลงโทษ ถือว่าเป็นการตีกรอบไม่ให้ผู้เรียนกระทำนอกเหนือสิ่งที่ ควรเรียนรู้ เนื่องจากการบักผ้าของชาวเข่า เป็นการถ่ายทอดที่ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นตำรา ดังนั้น การถ่ายทอดที่ไม่เข้มงวดอาจก่อให้เกิดรูปแบบลวดลายที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิมได้

แต่ในกรณีที่ผู้เรียนบักได้ดี ผู้สอนก็จะกล่าวคำชมเชย ซึ่งเป็นการชดเชยกับการลงโทษเมื่อ บักผิด ถือได้ว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียนที่ดีวิธีหนึ่ง

ในส่วนของกระบวนการถ่ายทอดการบักผ้าของชาวเข่า ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ยังได้ แบ่งสาระต่างๆ ออกเป็น 4 หัวข้อ ซึ่งสรุปได้ คือ

1. วัสดุและอุปกรณ์ในการบัก

อุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทอดการบักผ้าของชาวเข่าประกอบด้วยอุปกรณ์ที่สำคัญ 3 สิ่ง คือ เข็ม ด้ายบัก และ ผ้าบัก

ก. เข็ม คือ เข็มเย็บผ้าทั่วไป ส่วนมากผู้สอนนิยมให้ผู้เรียนใช้เข็มที่มีขนาดใหญ่ใน การหัดบัก

ข. ด้ายบัก เส้นด้ายที่ใช้ในการบักผ้ามีอยู่หลายชนิด คือ ไหม ผ้าย ไหมพรม และ ด้ายมัน ด้ายแต่ละชนิดมีคุณสมบัติต่างกันไป แต่ที่นิยมนำมาใช้ในการหัดบักได้แก่ ไหมพรม เนื่องจาก ไหมพรมมีขนาดของเส้นใหญ่ บักง่าย ราคาถูก และสีไม่ค่อยตก ดังนั้นจึงพบว่างานบักของเด็กหญิง เข่าในหมู่บ้านมักบักขึ้นจากไหมพรมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้บักที่มีความชำนาญมากขึ้นจะนิยมใช้ด้ายที่ทำ จากฝ้าย เพราะเส้นฝ้ายมีขนาดเล็ก งานบักที่บักจากฝ้ายจึงเป็นงานที่มีความละเอียด ส่วนไหมนั้น ปัจจุบันพบน้อยมาก เนื่องจากมีราคาสูง และจำเป็นต้องมีการเตรียมด้ายที่ดีก่อนที่จะนำมาบัก

ในอดีตการเตรียมด้ายบักประกอบไปด้วยการย้อมสี และการปั่นด้าย แต่ปัจจุบัน ไม่พบว่าการย้อมสีเส้นด้าย เนื่องจากสามารถหาซื้อเส้นด้ายที่มีสีตามต้องการจากท้องตลาด ส่วน การปั่นด้าย พบว่ายังมีการปั่นด้ายอยู่ในหมู่บ้าน เนื่องจากขนาดของด้ายบักต้องมีขนาดที่พอดีกับขนาด ความห่างของเส้นฝ้ายบนผืนผ้า เมื่อเส้นด้ายที่ซื้อมามีขนาดที่ไม่พอเหมาะ กับผืนผ้าที่จะบักแล้ว ผู้บัก จะนำด้ายไปปั่น สตรีเข่าบางคนใช้มือปั่น บางคนใช้เครื่องมือที่เรียกว่า ตะหลุย ปั่น

ค. ผ้าปัก เดิมชาวเข่าเคยทอผ้าใช้เอง แต่ปัจจุบันนิยมซื้อผ้าทอมือของชาวไทยลื้อ มาปัก ผ้าที่นำมาปักเรียกว่า "ปูยเดี่ย" แปลว่า ผ้าฝ้าย เป็นผ้าสีขาว ดังนั้นจึงต้องนำมาย้อมให้เป็นสีดำสนิทก่อนที่จะนำมาปัก สีที่เข่าย้อมใช้สีที่ได้ต้นหอม หรือที่เข่าเรียกว่า "ต้นยาม" และสีที่ได้จากต้น "ยามยู" แต่ปัจจุบันพบว่ามีการใช้สีวิทยาศาสตร์ในการย้อมผ้าจำนวนมาก เนื่องจากสะดวกและขั้นตอนไม่มากเท่าการย้อมสีธรรมชาติ

ผ้าปักที่ผู้สอนนิยมนำให้ผู้เรียนปักคือ ส่วนใหญ่นิยมใช้เศษผ้า เนื่องจากการฝึกหัดไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ของผ้ามาก เพราะจะหัดปักเป็นหลายๆ ให้ชำนาญก่อนเท่านั้น พบว่ามีการใช้เศษกระสอบข้าวในการปัก ด้วยเหตุผลที่ว่า กระสอบข้าวมีความห่างของเส้นฝ้ายมาก จึงง่ายต่อการปัก และที่น่าสนใจคือ พบว่ามีการใช้ "กาวไผ่" แทนผ้าในการปักด้วยเช่นกัน

2. ขั้นตอนวิธีปัก

ขั้นตอนที่สตรีเข้าส่วนใหญ่ใช้ในการถ่ายทอดการปักผ้าคือ 1. การจับเข็ม 2. การสอดเข็ม 3. การจับผ้า และ 4. การนับเส้นฝ้าย ตามลำดับ

วิธีการปักผ้าของชาวเข่าพบว่ามียู่ 4 วิธีคือ

- ก. วิธีปักแบบหลายเส้น หรือที่เข่าเรียกว่า "กิว กิว"
- ข. วิธีปักแบบหลายขีด หรือที่เข่าเรียกว่า "โฉงเกียม"
- ค. วิธีปักแบบหลายสอง หรือที่เข่าเรียกว่า "โฉงทิว"
- ง. วิธีการปักแบบหลายไขว่ หรือที่เข่าเรียกว่า "โฉงดับยัด"

วิธีปักที่สตรีเข้าส่วนใหญ่ถ่ายทอดแก่ผู้เรียนเป็นวิธีแรกคือ วิธีปักแบบหลายขีด (โฉงเกียม) เนื่องจากวิธีปักวิธีนี้เป็นวิธีการปักผ้าของชาวเข่าแบบดั้งเดิม ทั้งยังเป็นวิธีปักที่บังคับใช้ในการปักลายบนปลายซากางเกงของสตรี หรือที่เข่าเรียกว่า "โหวจ่าว" อีกด้วย ดังนั้นวิธีปักแบบหลายขีดจึงเป็นวิธีที่สตรีเข้าทุกคนต้องปักให้เป็น

แต่ปัจจุบันพบว่า วิธีปักที่นิยมปักกันได้แก่ วิธีปักแบบหลายไขว่ (โฉงดับยัด) เนื่องจากเป็นวิธีปักที่หัดง่าย และสามารถพลิกแพลงให้เกิดลวดลายใหม่ๆ

3. รูปแบบลวดลายปัก

ลวดลายปักของเย้าแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ตามลักษณะวิธีปัก ทั้ง 4 วิธี ดังได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ ขั้นตอนวิธีปัก

ลายปักที่นิยมปักกันมากได้แก่ "ลายโจ่งเกียม" เนื่องจากเป็นลายบังคับที่ต้องปักลงบนเครื่องแต่งกายประจำเผ่า แต่ปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าจะหันมานิยมปัก "ลายโจ่งดัดยัด" มากยิ่งขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปักลาย เพื่อนำไปประกอบเป็นชุดประจำเผ่ามีน้อยลง สตรีเข้าส่วนใหญ่มหันมาปักลายเพื่อผลิตเป็นสินค้าออกมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ลายโจ่งดัดยัดเป็นลายที่มีวิธีการปักที่ซับซ้อน เป็นรูปกากบาทเหมือนกับการปักแบบครอสติช ดังนั้นจึงเป็นลายที่ปักง่าย และสามารถสร้างลวดลายได้หลากหลาย สตรีเข้าจึงนิยมนำมาปักเป็นสินค้าจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวมากกว่าที่จะใช้ลายอื่น

รูปแบบโครงสร้างลายปักแบบดั้งเดิมของเย้า สามารถพบได้จาก กลุ่มลายบริเวณเปลว ขากางเกงของสตรีเย้า หรือที่เย้าเรียกว่า "โหวจ่าว" ซึ่งกลุ่มลายหรือโครงสร้างลายบริเวณนี้ เป็นลายบังคับที่ทำสืบต่อกันมาตลอด ทุกชุมชนชาวเย้าที่พบว่ามีรูปแบบและสีสันของลายปักต่างกัน แต่ลายโหวจ่าวจะมีความแตกต่างกันน้อยมาก

สตรีเย้าได้รับการถ่ายทอดรูปแบบลวดลายปักส่วนใหญ่จาก มารดา แต่ก็สามารถเรียนรู้รูปแบบลวดลายจากบุคคลอื่นได้ ส่วนรูปแบบลวดลายที่พัฒนาขึ้นเองนั้น มักเกิดจากการแลกเปลี่ยนลวดลายกันในกลุ่มเพื่อน

ในเรื่องความงามของลายปัก พบว่าสตรีเย้ามีทัศนะเกี่ยวกับลายปักที่สวยงาม คือ ต้องเป็นลายปักที่มีความละเอียด อันแสดงถึงความมานะ และชำนาญของผู้ปัก

สตรีเข้าส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า พอใจที่จะปักลายตามใจผู้อื่นมากกว่าจะปักตามใจตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันสตรีเย้าปักผ้าเพื่อจำหน่าย มากกว่าปักผ้าเพื่อใช้เอง ดังนั้นลวดลายที่ปักออกมาจึงเป็นลวดลายที่สนองความต้องการของผู้ซื้อ มากกว่าที่จะปักขึ้นเพื่อความพอใจของตน

การใช้สีของด้ายปัก ในอดีตเย้าจะใช้สีในการปักเพียง 5 สี คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีเขียว และสีขาว ยกเว้นในส่วนของ โหวจ่าว จะใช้สีดำในการปักด้วย แต่ปัจจุบันพบว่านิยมใช้สีทุกสีในการปัก

4. ค่านิยมและความเชื่อในการปัก

การที่สตรีเข้าทุกคนต้องปักผ้ามีสาเหตุมาจากความเชื่อ และค่านิยมอยู่หลายประการ ดังที่เก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์ และการสอบถาม ดังนี้

- ก. เนื่องจากจะได้มีชุดสวมใส่ในงานพิธี
- ข. เนื่องจากความเชื่อที่ว่า การเป็นผู้หญิงเข้าต้องปักผ้าได้
- ค. เนื่องจากจะได้นำมาประดิษฐ์เป็นเสื้อผ้าชั้นสูง
- ง. เนื่องจากมารดาบังคับให้ปัก
- จ. เนื่องจากความเชื่อที่ว่า หากปักผ้าไม่ได้บุคคลอื่นจะดูถูก
- ฉ. เนื่องจากผ้าปักสามารถเป็นสินค้าจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวได้
- ช. เนื่องจากการปักผ้าแสดงถึงความขยัน อันเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ผู้ชายเข้าสนใจจน

ค่านิยมเรื่องการปักผ้า กับ การเรียนหนังสือ พบว่าปัจจุบันสตรีเข้ามีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญต่อการเรียนหนังสือ มากกว่า การปักผ้า แต่ความคิดเห็นของสตรีเข้าส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการปักผ้าเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำสืบต่อไป เช่นเดียวกับกับความคิดของบุรุษชาวเข้าที่เห็นว่า จะต้องให้บุตรสาวของตนปักผ้าให้ เป็น โดยมีค่านิยมว่า ผู้หญิงเข้าต้องปักผ้าได้ และมีความเชื่อว่า การปักผ้าสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

จากการศึกษาสรุปได้ว่าความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการปักผ้ามีน้อยมาก—ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปักผ้าเป็นงานของสตรี และบทบาทของสตรีชาวเข้ากับการเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรม มีน้อยมากเช่นกัน ดังนั้นความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับการปักผ้าจึงไม่ค่อยปรากฏ มีเพียงข้อห้ามและข้อนิยมบางอย่างเท่านั้น ดังเช่นความเชื่อเรื่องการไม่นิยมปักผ้าในช่วงที่มีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน หรือความเชื่อเรื่องการเริ่มหัดปักผ้าในวันปีใหม่ (ตรุษจีน) จะทำให้ปักผ้าได้ไวและสวย เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การเรียนรู้

เด็กหญิงเข้าได้รับการถ่ายทอดการปักผ้าอย่างจริงจังเมื่ออายุอยู่ในช่วง 6-12 ปี ซึ่งอายุของเด็กในช่วงนี้เมื่อพิจารณาตามหลักวิชาการจะพบว่า เป็นช่วงอายุที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มเรียนรู้และหัดงานด้านศิลปะ ดังทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจท (Piaget, 1986) พบว่า

อายุช่วงนี้อยู่ในขั้นพัฒนาการการเกิดความคิดรวบยอดอย่างเข้าใจเหตุผลเชิงรูปธรรม (concrete operation thought phase) ระยะเวลาเด็กมีความสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผล และแก้ปัญหาได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช่เหตุผลที่นอกเหนือไปจากประสาทสัมผัส เด็กจะเริ่มมีความสามารถในการสร้างกฎเกณฑ์ รู้จักแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ ทั้งยังสามารถรับรู้ความสัมพันธ์ของ ส่วนสูง ความกว้าง และปริมาตร

ยังมีทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ อีริก อีริกสัน (Eric Erikson อ้างใน จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์, 2532 : 66) ซึ่งแบ่งระยะพัฒนาการของคนออกเป็น 8 ขั้น โดยขั้นที่ 4 จะเป็นเด็กในช่วงวัย 6-11 ปี อีริกสัน กล่าวว่า

เด็กในช่วงวัย 6-11ปี เป็นวัยแห่งความขยันหมั่นเพียร และความรู้สึกมีปมด้อย (industry versus inferiority) เด็กวัยนี้จะมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำงานเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ กิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเอง บทบาทของเด็กชายจะสอนให้ใช้ความสามารถที่พบใหม่ในการทำงาน หรือสร้างสิ่งต่างๆ ส่วนบทบาทของเด็กหญิงคือการทำอาหารและ เย็บผ้า

ส่วนในทฤษฎีทางศิลปะศึกษา วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1957) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก โดยแบ่งขั้นพัฒนาการไว้ 5 ขั้น โดยช่วงอายุ 6-12 ปีจะอยู่ในขั้นที่ 2 ถึงขั้นที่ 4 ซึ่งในขั้นนี้ โลเวนเฟลด์ กล่าวว่า เป็นขั้นที่เด็กจะเริ่มมีพื้นฐานการเข้าใจที่กว้าง รู้จักความสัมพันธ์ของสีกับวัตถุ ทั้งยังเริ่มรู้จักการออกแบบ และตกแต่งสิ่งต่างๆ

ทั้งสามทฤษฎีที่อ้างมาข้างต้น เป็นข้อมูลที่สามารถนำมาสนับสนุนความเหมาะสมของวัยเด็กของเด็กหญิงชาวเย้า ที่เริ่มให้หัดปักผ้าได้ส่วนหนึ่ง และเมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมของชนเผ่าเย้าแล้วพบว่า การอบรมเลี้ยงดูและการหล่อหลอมทางสังคมนับเป็นตัวกำหนดที่สำคัญสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ เด็กชาย และ เด็กหญิงชาวเย้าจะถูกแยกกันอบรมเลี้ยงดูเมื่ออายุได้ประมาณ 4 - 6 ปี และตั้งแต่นั้น เด็กชายจะต้องเรียนรู้บทบาทของผู้ชาย ส่วนเด็กหญิงจะต้องเรียนรู้บทบาทของผู้หญิง จึงทำให้เด็กหญิงเย้าต้องเรียนรู้การปักผ้า ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งของผู้หญิงเย้าอย่างจริงจังตั้งแต่นั้นมา

เด็กหญิงเย้าส่วนใหญ่เริ่มปักผ้าได้เองโดยไม่ต้องมีผู้สอนคอยดูแลเมื่ออายุระหว่าง 11-15 ปี การปักผ้าได้เองโดยไม่ต้องมีผู้สอนคอยดูแล หมายถึง สามารถปักผ้าได้บ้างแล้ว ซึ่งอาจเป็นวิธีอย่างง่ายๆ โดยจะปักไปตามที่ตนเรียนรู้มาสามารถต่อลายได้เอง หรือตัดแปลงลายต่างๆได้ โดยไม่ต้องอยู่ในความดูแลของผู้สอน แต่ทั้งนี้ผู้ปักอาจพึ่งพาผู้สอนเป็นครั้งคราว และเมื่อมีข้อสงสัยหรือต้องการคำแนะนำ ในช่วงนี้อาจหาความรู้จากผู้ครอบครัวด้วยการสังเกตและไต่ถาม เป็นการพัฒนาฝีมือของตน

เด็กหญิงเย้าส่วนใหญ่จะรับการถ่ายทอดการปักผ้าจากมารดาเป็นบุคคลแรก ทั้งนี้เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูของชาวเย้าที่เด็กชายและ เด็กหญิงจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันเมื่อถึงวัยอันควร เด็กผู้หญิงจะต้องแบ่งเบางานของผู้เป็นแม่ ส่วนเด็กชายจะเรียนรู้บทบาทจากผู้เป็นพ่อ ประเพณีการอบรมเด็กหญิงจึงเป็นภาระหน้าที่ของมารดา ส่วนในครอบครัวที่มีบุตรสาวหลายคนผู้เป็นพี่สาว เมื่อถึงวัยที่สามารถดูแลน้องได้ ก็จะช่วยเหลือมารดาดูแล และอบรมน้องสาว โดยส่วนใหญ่เด็กหญิงเย้าอายุ 10 ปีขึ้นไปสามารถดูแลน้อง หุงหาอาหารให้น้อง ตลอดจนถ่ายทอดการปักผ้าให้น้องสาวอีกด้วย

เวลาเรียนส่วนใหญ่ที่เด็กหญิงเย้าได้รับการถ่ายทอดการปักผ้าคือ เวลาว่าง ซึ่งการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเย้าไม่มีกำหนดเวลาที่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นเวลาใด แต่จะใช้เวลาที่ว่างจากภาระกิจต่างๆ เพื่อการปักผ้า

การใช้เวลาว่างเพื่อปักผ้า เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวเย้าที่สั่งสอนสืบต่อกันมาถึงเรื่องความขยัน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของสังคมเกษตรกรรม ความขยันขันแข็งเท่านั้นที่สามารถสร้างฐานะของคน และเด็กหญิงเย้าจะถูกอบรมตลอดมาว่า "หยวย หมิง มะแฉ้ว" ซึ่งหมายถึง "ความสวยกินไม่อิ่ม" (มงคล จันทร์บำรุง, 2535 : 26) จากการอบรมดังกล่าวทำให้

สตรีเข้าทำงานอยู่ตลอดเวลาไม่อยู่ว่าง ดังนั้นเมื่อมีเวลาว่างเมื่อใด กิจกรรมที่หญิงเข้าส่วนใหญ่มักจะกระทำคือ การปักผ้า

บุคคลที่มีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการปักผ้าของเด็กหญิงเข้าที่สำคัญ นอกเหนือไปจากผู้ที่สอนอยู่เป็นประจำคือ เพื่อน กล่าวคือเพื่อนมีส่วนช่วยให้ปักผ้าได้ดี และส่วนใหญ่มักจะปรึกษาเพื่อน เรื่องการปักผ้า แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันระหว่างความเป็นเพื่อนของสตรีเข้า อันเกิดตั้งแต่วัยเด็ก การอบรมเลี้ยงดู และการหล่อหลอมทางสังคมของเข้าระหว่างเด็กหญิง และเด็กชาย แยกจากกันอย่างชัดเจน เมื่อเด็กหญิงอายุได้ประมาณ 4 - 6 ปี จะเริ่มอยู่ในกลุ่มผู้หญิง เพื่อเรียนรู้งานบ้านและการปักผ้า อันเป็นการเรียนรู้แบบทีละเล็กละน้อยโดยไม่รู้ตัว และเมื่อสตรีเข้ามีเวลาว่างก็มักจะมารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือเรื่องการปักผ้า (มงคล จันทร์บำรุง, 2535 : 28) พฤติกรรมเช่นนี้มีโอกาสทำให้ได้รวมทำงานกับบุคคลอื่น ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเทคนิควิธี ลวดลาย และช่วยเหลือกันเรื่องการปักผ้า ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์ ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีรู้จักยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่นด้วยจิตวิญญูธรรม (โกศล ภูพลอย, 2532 : 14) ในทางศิลปศึกษาถือว่าเป็นการพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ และมีพัฒนาการทางสังคมได้เป็นอย่างดี

ส่วนหญิงสตรีเข้าชอบที่จะปักผ้าเป็นกลุ่มมากกว่าปักเองตามลำพัง และเรื่องที่สนทนากันในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับผ้าปัก รองลงมาคือเรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบทบาทของสตรีเข้าที่ถูกเก็บกดเมื่ออยู่ในครอบครัว ดังนั้น การที่เข้าใช้เวลาในการปักผ้าจึงถือเป็นการพักผ่อน โดยเฉพาะเมื่อปักกันเป็นกลุ่มจะทำให้สตรีเข้ามีโอกาสได้พูดคุยกับเพื่อนหญิงด้วยกันในเรื่องต่างๆ ทั้งยังได้ระบายความทุกข์สุขของตนที่มีในครอบครัวให้กันฟัง รวมทั้งได้ปรึกษาหารือเรื่องการปักผ้า แลกเปลี่ยนเทคนิค ลวดลาย ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ และการเรียนรู้เกี่ยวกับการปักผ้ามากยิ่งขึ้น

การที่สตรีเข้านิยมปักผ้ากันเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดประโยชน์ 2 ประการแก่สตรีเข้าเองคือ

1. ได้ระบายความเครียดโดยการพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่ม
2. ทำให้เกิดการพัฒนาด้านการปักผ้าได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตามแนวทางการศึกษา พบว่าการทำงานเป็นกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการ ดังที่ ทิศนา เทียนเสมอ

การศึกษา พบว่าการทำงานเป็นกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการ ดังที่ ทิศนา เทียนเสมอ

(2515 : 31) ได้อธิบายถึง กระบวนการเรียนรู้โดยการทำงานกลุ่มว่า " เป็นกระบวนการที่นำกลุ่มในการแก้ปัญหา หรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดร่วมกัน เพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น เป็นกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ "

เยาเวพา เดชะคุปต์ (2517 : 19) ได้ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม และได้อธิบายไว้ดังนี้

กระบวนการกลุ่ม เป็นประสบการณ์ขั้นแรกที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้เรียนเสาะแสวงหาสิ่งที่ต้องการด้วยตนเอง และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งยังพัฒนาความสามารถทางปัญญา และมนุษยสัมพันธ์ ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกับวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำงานหรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนยังสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตน จากการทำงานร่วมกับผู้อื่น

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งกระตุ้นให้สตรีเข้าเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้การปักผ้า คือ ความยากในการปักผ้าแบบเย้า กล่าวคือเมื่อสตรีเข้าเริ่มหัดปักผ้าครั้งแรก ต่างก็มีความคิดว่าการปักผ้านั้นยาก ซึ่งก็เป็นความจริง เนื่องจากการปักผ้าแบบชาวเข้านั้นต้องอาศัยความอดสาหัสสูง แม้แต่เด็กเข้าเองซึ่งเกิดมาพร้อมกับการได้พบเห็นและคลุกคลีกับการปักผ้ามาโดยตลอด ยังมีความรู้สึกว่าการปักผ้าเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และความยากง่ายนี้ ในเรื่องของทฤษฎีการเรียนรู้ถือว่าความยากง่ายของผลงานย่อมมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้เรียนหรือตามที่ เมอร์เรย์ (Murray, 1938) ได้อธิบายไว้คือ "ความต้องการผลสัมฤทธิ์ (n - achievement) เป็นความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ทุกคนที่พยายามจะเอาชนะอุปสรรค มุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งที่ยากให้ประสบผลสำเร็จ ต้องการเอาชนะเพื่อบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น" ดังนั้น ความยากของการปักผ้า จึงเป็นส่วนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการผลสัมฤทธิ์ ต้องการปักผ้าให้สวยเพื่อจะได้ เป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไป

การเรียนรู้การปักผ้าของสตรีเข้าจะกระทำอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะสามารถปักผ้าได้แล้วก็ตาม ทุกคนยังต้องปรึกษาเรื่องการปักผ้ากับบุคคลอื่นอยู่เสมอ เนื่องจากต้องพัฒนาฝีมือของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเมื่อต้องปักผ้าไว้เพื่อจำหน่ายด้วยแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสำรวจ

ว่าผู้อื่นมักใช้แบบใดบ้าง และแบบใด เป็นที่ชื่นชอบของผู้ซื้อ เพื่อจะนำมาปรับปรุงวิธีปักและจ่ายปักของตนให้ดียิ่งขึ้น วิธีการเรียนรู้งานปักหรือการลอกลายปักจากบุคคลอื่น สตรีเย่าส่วนใหญ่จะใช้วิธีขอดูแล้วจดจำลายมาปักเอง แต่ผู้ที่สามารถทำเช่นนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานของการปักผ้าดีในระดับหนึ่ง และขึ้นอยู่กับว่าสามารถใช้วิธีปักแบบใดได้ ก็สามารถลอกเลียนลายปักในวิธีการปักแบบนั้นๆ ได้ แต่การจดจำลายมาปัก ผู้ปักจะต้องรู้จักสังเกต และมีความจำดี ก็สามารถปักตามได้ง่าย แต่หากเป็นลายที่ยากมีความซับซ้อนมาก ก็อาจใช้วิธีให้เจ้าของลายปักให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วจึงปักตามเป็นขั้นๆ เบนเนค และ อามิก (Brennecke & Amick อ้างใน ทรงชัย ชมชัยยา, 2519 : 5) ได้อธิบายถึงการเรียนรู้ของคนทั่วไปว่า "การที่คนเราจะเรียนรู้ที่เกิดจากการสอน การเลียนแบบ และการลองผิดลองถูก" ดังนั้นการที่สตรีเย่าเรียนรู้การปักผ้าโดยการจดจำลายปักมา หรือเจ้าของลายสาธิตให้ดู และนำมาปฏิบัติตามก็คือการเลียนแบบ เพื่อให้เกิดทักษะจากการเรียนรู้

การสอน

สตรีเย่าส่วนใหญ่จะเริ่มสอนเด็กหญิงเย่า (ผู้เรียน) ปักผ้าอย่างจริงจัง เมื่อผู้เรียนสามารถจับเข็มได้ เนื่องจากการปักผ้าต้องอาศัยความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อนิ้วมือให้สัมพันธ์กับเครื่องมือ เพราะเข็มมีขนาดเล็ก การจับเข็มต้องจับได้อย่างมั่นคงและสามารถบังคับเข็มให้ไปในทิศทางที่ต้องการได้ ดังนั้นการเริ่มหัดปักผ้าจึงจำเป็นต้องมีทักษะการควบคุมมือ และเข็มให้ดีก่อน ก่อนที่จะเรียนรู้เรื่องอื่นต่อไป วิธีการจับเข็มของชาวเย่า นั้นจะแตกต่างไปจากวิธีการจับเข็มทั่วไป ดังที่ มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 31) ได้อธิบายไว้ดังนี้ "ในการปักลายสิ่งแรกที่ต้องเรียนรู้คือ การจับเข็ม การจับเข็มของชาวเย่าจะแตกต่างจากคนไทย กล่าวคือ เย่าใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้จับตรงจุดกึ่งกลางของเข็ม แล้วใช้นิ้วกลางวางอยู่หน้านิ้วชี้ เวลาปักจะต้องให้เข็มทาบมุมกับผ้าแคที่สุด"

มีสตรีเย่าบางส่วนจะเริ่มสอนปักผ้าเมื่อผู้เรียน นับเลขได้ การนับเลขมีผลต่อการหัดปักผ้า เนื่องจาก ลวดลายปักของชาวเย่า เป็นลายเรขาคณิต (graphic) การสร้างลวดลายจึงต้องดำเนินไปตามเส้นสายที่สานกันอยู่เป็นตาตาราง ลายจะถูกสร้างขึ้นจากการปักด้วยเส้นตารางต่างๆ ดังนั้น

ผู้หัดมักจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องจดจำ จำนวนเส้นผ้า หรือตารางที่ประกอบขึ้นเป็นลวดลาย และเมื่อปักต้องคอยนับเส้นผ้าไปตลอดเวลา

ช่วงเวลาที่สตรีเข้าส่วนใหญ่มักจะสอนปักผ้าคือ เวลาว่าง เวลาการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเข้าจะไม่กำหนดเวลาที่แน่นอนว่าต้องเป็นเวลาใด แต่จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในช่วงนั้นๆ และปัจจัยความพร้อมอื่นๆ อีกด้วย เช่น เวลากลางคืนถ้าแสงสว่างไม่เพียงพอก็ไม่นิยมสอน หรือ เวลาที่ผู้สอนหรือผู้เรียนมีสภาพร่างกาย จิตใจไม่ปกติก็ไม่นิยมสอนปักผ้าเช่นกัน

การที่สตรีเข้าไม่นิยมสอนปักผ้าเมื่อตน หรือผู้เรียนมีอาการไม่ปกติ ถือได้ว่าเป็นผลต่อการถ่ายทอด เนื่องจากการเรียนการสอนที่จะได้ผลดีย่อมเกิดจากความพร้อมของทั้งผู้เรียนและผู้สอน อันจะก่อให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ดังที่ โรไมน์ (Romine; 1974 : 139) ได้แสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีว่า "บรรยากาศที่ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี คือ ด้านบุคลิกของผู้สอน ผู้สอนที่มีอารมณ์ขันสนใจวิชาที่สอนมีความจริงใจเป็นกันเองต่อผู้เรียน นับว่าคุณสมบัติดังกล่าว เป็นองค์ประกอบอันสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น"

การสอนการปักผ้าของเข้าไม่จำกัดให้ผู้เรียน เรียนกับผู้สอนแต่เพียงผู้เดียว โดยทั่วไปผู้สอนยอมให้ผู้เรียนของตนเรียนปักผ้ากับบุคคลอื่นได้ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมชาวเข้าเป็นสังคมชนเผ่าที่มีความใกล้ชิดกัน ทั้งในครอบครัวและในชุมชน ความเอื้อเฟื้อและการช่วยเหลือกันและกัน ได้รับการปลูกฝังอยู่ในตัวของทุกคน การปักผ้าจึงไม่ใช่สิ่งที่ปิดบัง แต่เป็นสิ่งที่สตรีเข้าทุกคนต้องรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่า วิธีการปักแบบต่างๆ เป็นวิธีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา สตรีเข้าทุกคนปักผ้าโดยวิธีแบบเดียวกัน การปักผ้า ถือได้ว่าเป็นมรดกของชนเผ่า ที่ชาวเข้าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นการที่ผู้เรียนจะหัด เรียนจากผู้ใดจึงมีสิ่งหวงห้ามและยังได้รับการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการปัก ผู้สอนแต่ละคนจึงถ่ายทอดการปักผ้าให้แก่ผู้เรียนได้ทั่วไป การถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเข้ามิได้จำกัดผู้สอน และผู้เรียนให้ถ่ายทอดเฉพาะคู่ แต่การถ่ายทอดสามารถเกิดขึ้นได้โดย "ผู้ที่ปักผ้าได้" ทุกคนมีบทบาทเป็นผู้สอน และ "ผู้ที่ยังปักผ้าไม่ได้หรือยังไม่คล่อง" เป็นผู้เรียน ผู้สอนจะสอนให้แก่ผู้เรียนคนใดก็ได้ และผู้เรียนก็จะรับการถ่ายทอดจากผู้สอนที่คนก็ได้เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่มักจะเรียนกับผู้สอนคนใดคนหนึ่งก็ได้ และผู้เรียนกับผู้สอนคนใดคนหนึ่งก็จะเรียนรู้กับผู้สอนคนนั้น แต่ก็สามารถไปปรึกษากับผู้สอนคนอื่นๆ ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และความชอบพอของแต่ละบุคคล

การถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเข่าไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นตำราเรียน การถ่ายทอดจึงเป็นการสอนสืบต่อกันมาโดยปากเปล่าซึ่งอาศัยการจดจำสืบต่อกันมาผนวกกับประสบการณ์ความชำนาญของผู้สอนถ่ายทอดแก่ผู้เรียน การไม่จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานตำรานี้ หากผู้สอนขาดความแม่นยำในข้อมูลที่ถ่ายทอดสืบกันมา ทั้งยังเน้นประสบการณ์ และความชอบส่วนตัวเป็นสำคัญ อาจทำให้ข้อความรู้หรือแนวปฏิบัติเดิมคลาดเคลื่อนไปได้ ดังเช่นปัจจุบันจะพบว่า ชุดประจำเผ่าของเข่ามีลักษณะลวดลายสีลันที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการไม่จดบันทึกเป็นตำรา เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติของชนชาวเข่านั่นเอง

วิธีการสอนปักผ้าที่นิยมมีอยู่ 3 วิธี คือ

1. การสอนแบบสาธิต โดยการ ปักให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่าง วิธีการสอนลักษณะนี้ เทียบได้กับวิธีการสอนแบบสาธิต (demonstration method) ซึ่งหมายถึง การแสดง การทดลอง หรือการทำให้ดู วิธีสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในการเรียนรู้ได้รวดเร็ว และมีผลสัมฤทธิ์ได้ดีกว่าแบบอื่น (บารุง กลัดเจริญ และฉวีวรรณ กินาวงศ์, 2527 : 193) ผู้สอนจะแสดงขั้นตอนวิธีปักเป็นขั้นๆ ผู้เรียนสามารถติดตามได้ตั้งแต่ต้นจนจบ จึงเหมาะสำหรับเริ่มต้นการเรียนรู้เทคนิควิธีปักผ้า วิธีการสอนลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็น กระบวนการฝึกทักษะ ดังที่ แมคกิวแกน และแมคคาลิน (Mc Guigan and Maccaslin อ่างใน ทรงชัย ชมชัยยา , 2519 : 11) ได้อธิบายไว้ว่าเป็น "กระบวนการฝึกทักษะแบบวิธีการฝึกรวม โดยที่ผู้รับการฝึกจะเป็นผู้ดูการสาธิตงานทั้งหมดตามลำดับตั้งแต่ต้นจนจบก่อน จากนั้นจะได้รับการฝึกเป็นขั้นตอน โดยผู้ฝึกจะสาธิตให้ดูเป็นขั้นๆ และผู้รับการฝึกปฏิบัติตาม" ส่วน เนลเลอร์ (Naylor อ่างใน ทรงชัย ชมชัยยา , 2519 : 13) ได้ทำการวิจัย และพบว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับ การสอนงานฝีมือที่มีขั้นตอนมากและซับซ้อน การถ่ายทอดการปักผ้า โดยวิธีการสอนแบบสาธิตจึงเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีปักได้อย่างรวดเร็ว

2. การสอนโดยชี้แม่แบบ โดยการนำวัสดุที่ปักไว้แล้วให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีทักษะในการปักมาบ้าง วิธีการสอนนี้เป็นการสอนให้ผู้กลายเป็นขั้นใหม่มากกว่าสอนเทคนิควิธีปัก ผู้เรียนจะลอกเลียนปักจากลายตัวอย่างด้วยการสังเกต อาจปรึกษาผู้สอนบ้างบางครั้งถ้าไม่เข้าใจหรือปักตามไม่ได้ วิธีการสอนลักษณะนี้เทียบได้กับวิธีการสอนโดยชี้แม่แบบ ดังที่ เทียนชัย เลาจินดารัตน์. (2535 : 33) ได้อธิบายไว้ดังนี้ "วิธีการสอนโดยชี้แม่แบบ เป็น

วิธีการสอนที่ครูเป็นผู้เตรียมบทเรียนโดยสร้างแม่แบบขึ้นมา แล้วให้นักเรียนลอกตามแม่แบบ มุ่งเน้นให้แสดงออกใน ลักษณะเหมือนจริงตามตาเห็น การสอนแบบนี้เหมาะสำหรับฝึกคนให้ เป็นช่างฝีมือ”

3. การสอนแบบจับมือสอน วิธีสอนลักษณะนี้ผู้สอนจะเข้าเมื่อผู้เรียนเริ่มหัด เมื่อครั้งแรกๆ ยังขาดความชำนาญ การจับมือสอนจึงเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้รวดเร็วและผลงานที่ได้ตรงกับความต้องการของผู้สอนมากที่สุด ดังหลักพื้นฐานของการสอนศิลปศึกษาในเรื่องการให้แนวทางในการทำงาน กล่าวคือการให้แนวทางในงานช่างฝีมือ ครูควรอธิบายไปที่ละขั้นตอน และให้รายละเอียดในส่วนต่างๆ เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ผลงานของผู้เรียนมีลักษณะราวกับเข้าแม่พิมพ์เดียวกัน ครูอาจช่วยเหลือผู้เรียนโดยการช่วยสร้างงานในผลงานของผู้เรียนโดยตรง (เทียนชัย เสาจินดารัตน์ , 2535 : 23)

ในส่วนของการลงโทษเมื่อผู้เรียนบกพร่อง ผู้สอนจะลงโทษโดยการดูคำต่อว่า ซึ่งส่วนใหญ่การดูคำต่อว่าของผู้สอนจะเป็นการต่อว่าที่ไม่รุนแรง แต่จะดูคำเพียงเพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่า ได้ทำผิดไป แล้วเท่านั้น ส่วนผู้สอนที่ไม่ดูคำต่อว่า บ้างก็ใช้วิธีให้ผู้เรียนบักขำๆ จนกว่าจะทำได้คสอง และถูกต้อง ส่วนการลงโทษจะใช้วิธีตีที่แขนบ้าง ตีงูบ้างเพื่อให้ผู้เรียนได้จดจำ มีการลงโทษโดยการหยิกหนังตาของผู้เรียน อันมีความหมายว่า ไม่รู้จักทำตามองและสังเกตให้ดี แสดงให้เห็นว่า ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้อย่างเคร่งครัด ดังได้กล่าวไปแล้วว่าการถ่ายทอดการบักขำนี้เป็นการถ่ายทอดศิลปะเชิงช่าง ดังนั้นการสร้างงานได้ใกล้เคียงกับผู้สอน หรือต้นแบบมากที่สุด ย่อมแสดงว่าผู้เรียนมีความเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง แต่การดูคำและลงโทษอาจขัดแย้งกับแนวคิดในการจัดการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันซึ่งมุ่งเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ผู้คิด ผู้ปฏิบัติเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ผกา สัตยธรรม อ่างเงิน เทียนชัย เสาจินดารัตน์, 2535 : 32)

แต่ในกรณีที่ผู้เรียนบักขำได้ดี ก็จะได้รับคำชมเชยจากผู้สอน ซึ่งเป็นการขดเชยกับการดูคำต่อว่าเมื่อบักผิด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน การสร้างแรงจูงใจนี้ เป็นสิ่งสำคัญของการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา และสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างงานศิลปะได้ประสบความสำเร็จ คือ การที่ผู้สอนให้คำชมเชยเมื่อผลงานออกมาดี เป็นการสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนว่าลักษณะการสร้างสรรค์ที่ดั้นนั้นควรเป็นอย่างไร (เทียนชัย เสาจินดารัตน์, 2532 : 24.)

ในส่วนของการเตรียมการสอน ผู้สอนส่วนมากไม่มีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า ว่าในแต่ละวันจะสอนอะไร ทั้งนี้เนื่องจากการปักผ้าไม่มีขั้นตอนการสอนที่ตายตัว สิ่งที่สอนในแต่ละวันขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ได้เร็วเพียงใด ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะ และผู้เรียนมีหน้าที่ปฏิบัติตาม แล้วนำไปฝึกหัดทำให้เกิดความชำนาญ

การประเมินผลผู้เรียน หรือการพิจารณาว่าผู้เรียนสามารถปักผ้าได้แล้ว มีวิธีการพิจารณาที่ใช้กันอยู่หลายวิธี คือ

- ก. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนสามารถปักผ้าได้ เหมือนกับที่ผู้สอนปัก
- ข. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้ละเอียด
- ค. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้เองโดยไม่ต้องถามผู้สอน
- ง. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักผ้าไม่ผิดวิธี
- จ. พิจารณาโดยฟังเสียงวิจารณ์ของบุคคลอื่นที่ชมว่าผู้เรียนปักผ้าได้สวย
- ฉ. พิจารณาจากการที่ผู้เรียนปักได้แตกต่างไปจากที่ผู้สอนสอน ซึ่งหมายถึงการปักที่มีรูปแบบที่แปลกไป ผู้สอนที่พิจารณาความสามารถของผู้เรียนโดยวิธีนี้จะมองว่าเป็นความสามารถของผู้เรียนที่สามารถสร้างลายปักขึ้นใหม่ได้เอง

ทั้งหมดข้างต้น เป็นการประเมินผลของผู้สอน เพื่อไปวัดผลของผู้เรียนว่ามีความก้าวหน้าความสำเร็จมากน้อยเพียงไร ดังจะได้เปรียบเทียบกับ การวัดผลทาง ศิลปศึกษาตามหลักสูตรระดับประถมศึกษา (กรมวิชาการ , 2526) ดังนี้

1. การวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรม การวัดผลลักษณะนี้เทียบได้กับ การวัดผล การปักผ้าของเข้าคือ การสังเกตว่าผู้เรียนสามารถปักผ้าได้เองโดยไม่ต้องฟังผู้สอน แสดงว่าผู้เรียน รู้จักการแก้ปัญหาที่มีทักษะที่จะปักผ้าได้ในระดับหนึ่ง

2. การวัดผลโดยการตรวจผลงาน เทียบได้กับการวัดผล การปักผ้าของชาวเข้าคือ การที่ผู้สอนพิจารณาว่าผู้เรียนสามารถปักผ้าได้เหมือนกับที่ตนปัก หรือเหมือนต้นแบบ ผู้เรียนปักผ้าได้ละเอียดเรียบร้อย ผู้เรียนปักผ้าได้ไม่ผิดวิธี และในด้านความคิดสร้างสรรค์คือ ผู้เรียนสามารถประดิษฐ์ลายขึ้นเองได้

3. การวัดผลโดยการสัมภาษณ์ โดยการฟังความเห็นจากบุคคลอื่นที่มีต่อผ้าปักของผู้เรียนเป็นเกณฑ์ตัดสิน

วัสดุและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด

อุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเขาประกอบด้วยอุปกรณ์ที่สำคัญ 3 ชนิด คือ เข็ม ด้ายปัก และ ผ้าปัก

1. เข็ม คือ เข็มเย็บผ้าทั่วไป ในการถ่ายทอดการปักผ้าสตรีเข้ามกนิยมนำผู้เรียนมาใช้ เข็มที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ตนใช้อยู่เป็นประจำในการฝึกหัด การที่ให้ผู้เรียนใช้ เข็มที่มีขนาดใหญ่กว่าเนื่องจากผู้เรียนจะได้จับ เข็มได้ถนัด แต่สตรีเข้ามกบางคนใช้ เข็มที่มีขนาดเดียวกันกับที่ตนใช้อยู่เป็นประจำแก่ผู้เรียนเพื่อใช้ในการหัดปัก โดยให้เหตุผลว่า เพื่อความสะดวกในการจัดหา ทั้งให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินกับ เข็มที่จะต้องใช้จริงต่อไป

2. ด้ายปัก เส้นด้ายที่ใช้ปักมีหลายชนิดตามแต่วัตถุดิบที่นำมาปั่น เป็น เส้นด้ายแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันในด้านคุณสมบัติทำให้ปักได้ยากง่ายต่างกัน และผ้าปักที่ปักออกมาโดยด้ายต่างชนิดก็จะมี ความแตกต่างกัน ในการถ่ายทอดส่วนใหญ่นิยมนำใช้ด้ายที่ทำจากฝ้าย มากกว่าใช้ด้ายที่ทำจากไหม เพราะด้ายที่ทำจากฝ้ายมีขนาดของเส้นใหญ่กว่าด้ายที่ทำจากไหม และมีราคาถูกกว่า สมัยก่อนนิยมนำใช้เส้นไหมแต่มากระยะหลังความนิยมน้อยลง กล่าวคือ เส้นไหมมีราคาสูงและต้องการการเตรียมเส้นใยที่ดี คือต้องนำมาย้อมสีเพื่อให้ได้สีที่ต้องการ ต้องนำไปสางและปั่นเพื่อให้ได้ขนาดที่พอเหมาะ และเส้นไหมเมื่อซักไปนานๆ สีจะซีดไป แต่ผ้าปักที่ปักด้วยเส้นไหมจะมีความละเอียด ผู้ปักที่มีอายุนิยมนำใช้ปักเพราะจะได้ผ้าปักที่มีคุณค่าและราคาดี ด้ายปักอีกชนิดคือ ไหมพรม ซึ่งเป็นด้ายปักที่มีผู้นิยมนำใช้พอสมควร เนื่องจากไหมพรมมีขนาดของเส้นใหญ่ทำให้ปักง่ายราคาถูก หาซื้อง่าย และสีไม่ค่อยตกจะมีข้อเสียคือมีขุยมาก นิยมนำใช้ปักเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวเพราะต้นทุนต่ำและที่ปักง่ายเพราะไหมพรมไม่ลื่นทำให้ปักได้ไว ด้ายปักที่นิยมอีกชนิดคือ ด้ายมันหรือด้ายอุตสาหกรรมเป็นด้ายที่หาซื้อได้จากตลาดขนาดของเส้นด้ายสม่ำเสมอไม่มีขุยรุงรัง ไม่ต้องย้อมสี มีสีให้เลือกมาก แต่มีข้อเสียคือ เป็นด้ายที่ลื่น

ทำให้เวลานักหลดง่ายทั้งยังต่อด้ายยาก และด้ายจาพวกนี้ส่วนใหญ่มักจะปั่นมาไม่แน่น ดังนั้นจึงต้องนำมาปั่นใหม่เพื่อให้ได้ขนาดที่ต้องการ

การปั่นด้ายของชาวเข่าอาจใช้มือปั่น หรือตะหลุยปั่น ตะหลุยนั้นมีลักษณะคล้ายลูกปาก ทำด้วยไม้ด้านแหลมของตะหลุยมีแกนไม้ที่ปลายสุดมีตะขอเหมือนเข็มปัก ในการปั่นต้องแยกเส้นด้ายออกเป็นเส้นเล็กๆ ก่อน แล้วจึงนำมารวมกันให้ได้ขนาดตามความต้องการ นำมาม้วนรวมกันที่ตัวตะหลุย ดึงเส้นใยที่จะปั่นให้ยาวขึ้นมาเท่าระดับแขน ๑ ซี่ปลายตะหลุยเกี่ยวเส้นด้ายไว้ จากนั้นหมุนตะหลุยเพื่อให้เส้นด้ายม้วนตัวกันจนแน่น นำเส้นด้ายที่ปั่นแล้วไปม้วน และจึงปั่นใหม่อีกจนหมด (มงคล จันทรบำรุง, 2534 : 34)

การถ่ายทอดวิธีปั่นด้าย จากการศึกษาพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการถ่ายทอดวิธีการปั่นด้าย เนื่องจากปัจจุบันนิยมซื้อด้ายสำเร็จจากตลาด ถึงแม้จำเป็นต้องปั่นด้ายเพื่อให้ด้ายมีความแน่นยิ่งขึ้น และมีขนาดเหมาะกับผ้าที่ใช้ปักก็จะจ้างผู้อื่นปั่นให้ เพราะมีผู้รับจ้างปั่นด้ายในหมู่บ้าน คนส่วนใหญ่จึงไม่นิยมปั่นเอง

3. ผ้าปัก หรือผ้าพัน แต่เดิมชาวเข่าเคยทอผ้าใช้เอง จนเมื่ออพยพเข้ามาในประเทศไทย และพบว่า ผ้าทอมือของพวกไทยลื้อที่อยู่ในพม่า นั้นเหมาะที่จะนำมาปักลายมากกว่าจึงหันมาซื้อแทนการทอเอง ผ้าที่นำมาปักเรียกว่า "ปูยเดย" แปลว่า "ผ้าฝ้าย" ผ้าชนิดนี้จะมีสีขาว ดังนั้นจึงต้องนำมาย้อมเพื่อให้ได้ผ้าสีดำสนิท การย้อมต้องย้อมด้วยสีที่มีคุณภาพเป็นสีดำ เข้มสีไม่ตกง่าย ชาวเข่าจึงนิยมย้อมผ้าเองหรือให้คนที่ไว้ใจได้ย้อมให้ สีที่ใช้ย้อมนิยมใช้สีจากธรรมชาติที่ได้จาก ต้นช่อมหรือที่ชาวเข่าเรียกว่า "ต้นยาม" หรือสีที่ได้จากต้น "ยามมู" สำหรับการย้อมเป็นจำนวนมากอาจใช้สีวิทยาศาสตร์แทนสีธรรมชาติ การถ่ายทอดวิธีย้อมผ้าของชาวเข่าพบว่าปัจจุบันมีการถ่ายทอดน้อยมาก ทั้งนี้จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในหมู่บ้านมีบางครอบครัวเท่านั้นที่ยังย้อมผ้าอยู่ คือบ้านผู้ใหญ่บ้าน และบ้านหมอผีใหญ่ เนื่องจากการย้อมผ้าเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมีขั้นตอนและวิธีการที่ซับซ้อน โดยเฉพาะการย้อมผ้าด้วยสีที่ได้จากธรรมชาติ แม้ว่าจะมีการนำเอาสีสังเคราะห์มาย้อมก็ตาม คนส่วนใหญ่ก็ยังไม่นิยมที่จะย้อมเอง เพราะปัจจุบันผ้าที่ย้อมแล้วหาซื้อได้ง่าย ทั้งยังสามารถจ้างวานครอบครัวที่รับย้อม ย้อมผ้าให้ได้ด้วยเช่นกัน การย้อมสีของชาวเข่าจะเห็นว่าผ้าปักจะเป็นผ้าสีดำ แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่า สตรีเข่ากว่าครึ่งเคยปักผ้าสีอื่นที่ไม่ใช่สีดำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการได้รับอิทธิพลจาก

สังคมเมืองและการพบปะกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน การเปลี่ยนจากการปักผ้าเพื่อใช้เองตามประเพณีนิยม มาเป็นการปักผ้าเพื่อการจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมักจะผลิติดอกมาตามความนิยมของผู้ซื้อมากกว่ายึดถือรูปแบบเดิม (มงคล จันทร์บำรุง, 2534 : 37)

ส่วนผ้าที่ผู้เรียนใช้ในการตัดปักส่วนใหญ่จะเป็นเศษผ้าของผู้สอนที่ไม่ใช้แล้ว ซึ่งผู้สอนส่วนใหญ่ให้ผู้เรียนตัดปัก โดยใช้ผ้าที่มีความห่างของเส้นด้ายเท่าที่ตนใช้อยู่เป็นประจำ โดยให้เหตุผลว่าสะดวกในการจัดเตรียมและจัดหา ส่วนผู้สอนบางคนใช้ผ้าที่มีขนาดของเส้นด้ายห่างกว่าที่ตนใช้อยู่เป็นประจำสอนโดยให้เหตุผลว่าง่ายต่อการฝึกหัดของผู้เรียน พบว่ามีการใช้เศษกระสอบข้าวแทนผ้าปักในการสอน เนื่องจากกระสอบข้าวมีเส้นใยใหญ่ และห่างง่ายต่อการตัดปัก และมีสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจจากการเก็บข้อมูลคือ มีการใช้ "กาบไม้ไผ่" แทนผ้าเพื่อใช้ตัดปัก แต่ไม่พบตัวอย่างว่าเป็นเช่นไร เป็นเพียงการบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลโดยเล่าให้ฟังว่า "เมื่อครั้งยังเป็นเด็กอยู่บนดอยสูงครอบครัวของตนยากจน ผ้าเป็นของหายากมีราคาแพง มารดาของตนจึงให้ตัดปักโดยใช้กาบไม้ไผ่แทนเศษผ้า"

อุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดปักผ้าดังกล่าวส่วนมากผู้สอนจะเป็นผู้จัดหามาให้แก่ผู้เรียน และผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกับที่ตนเคยใช้เรียนมาแต่ก่อน แสดงให้เห็นว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทอดการปักผ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก การจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทอดดังกล่าว มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 30) ได้อธิบายว่า

ผู้สอนไม่ว่าจะเป็นมารดาหรือญาติพี่น้องที่เป็นผู้หญิง จะชักจูงและสนับสนุนให้เด็กหญิงเล่นในสิ่งที่เป็นที่สนใจในการปักผ้า โดยการจัดหาผ้าที่มีเส้นใยขนาดใหญ่ซึ่งอาจใช้เศษกระสอบข้าวที่ทิ้งแล้ว หรือเศษผ้าเก่ามาให้เล่นปักลาย โดยใช้เส้นด้ายและเข็มขนาดใหญ่ นอกจากการเล่นเพื่อเพิ่มทักษะ ยังเป็นการหล่อหลอมให้เด็กหญิงเข้ามีความขยันขันแข็งอีกด้วย

แสดงให้เห็นว่าอุปกรณ์ที่ใช้สอนจะได้มาจากของผู้สอนมืออยู่ มักเป็นอุปกรณ์ที่หาได้ภายในบ้านไม่ต้องจัดหาหรือซื้อมาเป็นพิเศษ เช่น เศษผ้า เศษด้ายที่เหลือจากการปักผ้า หรือเศษกระสอบข้าวแทนเศษผ้า ทั้งนี้เนื่องจากการตัดปักไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ชิ้นใหม่ เพราะเป็นการฝึกมือให้มีความชำนาญก่อนเท่านั้น

ขั้นตอนและวิธีการปักผ้า

ขั้นตอนการถ่ายทอดวิธีการปักผ้าที่สตรีเข้าส่วนใหญ่ใช้ในการถ่ายทอด คือ 1. การจับเข็ม 2. การสอดเข็ม 3. การจับผ้า และ 4. การนับเส้นผ้า

1. การจับเข็ม การที่ต้องหัดจับเข็มก่อนเป็นอันดับแรก เนื่องจากวิธีการจับเข็มเพื่อปักผ้าของชาวเข่า มีวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ จะไม่จับเข็มโดยใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้เหมือนการจับเข็มทั่วไป แต่จะใช้นิ้วกลางช่วยในการจับอีกด้วย โดยที่นิ้วกลางจะวางไว้อยู่หน้านิ้วชี้ เวลาปักจะวางเข็มให้ทำมุมกับผ้าแคบที่สุด

2. การสอดเข็ม การสอดเข็มของชาวเข่าจะใช้วิธีการสอดแบบเข็มทั่วไป คือ ต้องอาศัยความเที่ยงของสายตาและมือประสานกัน แต่ปัจจุบันพบว่ามีการใช้เครื่องมือที่ช่วยในการสอดเข็ม ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวชาวเข่าก็ได้ซื้อหามาจากคนพื้นราบ

3. การจับผ้า การจับผ้าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากการปักผ้าของชาวเข่าจะปักโดยไม่ใช้กรอบยึดผ้า หรือสติงยึด ทั้งยังไม่ปักขึ้นลงเหมือนกับการปักผ้าทั่วไป แต่จะปักผ้าจากด้านหลังผ้าด้านเดียว การจับผ้าจึงต้องจับผ้าให้ด้านหน้าของผ้าคว่ำลง ใช้นิ้วหัวแม่มือจับด้านหลังของผ้าแล้วใช้นิ้วมือทั้งสองด้านล่างไว้ เมื่อปักเสร็จแต่ละแถวจะพับผ้าห่อไว้ โดยที่บางคนอาจไม่ดูลายผ้าด้านหน้าเลยตั้งแต่ต้นจนจบ

4. การนับเส้นผ้า เหตุที่ต้องนับเส้นผ้า เนื่องจากการปักผ้าของชาวเข่า คือ การสอด เข็มผ่านเส้นด้ายสอดขึ้นลงผ่านเส้นผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆขึ้น การสอดเข็มผ่านเส้นผ้าจำนวนต่างกัน ก็จะทำให้เกิดลวดลายที่ต่างกันไป การจะปักลายหนึ่งลายใด จึงจำเป็นต้องปักจะต้องจดจำจำนวนเส้นผ้าของแต่ละลายด้วย การนับเส้นผ้าจึงเป็นเทคนิคเฉพาะแต่ละลวดลายไป ดังนั้นการนับเส้นผ้าจึงต้องมีการถ่ายทอดเป็นลวดลายๆ ไป

ขั้นตอนดังกล่าวทั้ง 4 ขั้นตอน ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าขั้นตอนใดจะต้องเกิดขึ้นก่อนหลังเป็นกฎเกณฑ์ และอาจมีการเหลื่อมล้ำกันอยู่ เนื่องจากการถ่ายทอดการปักผ้าไม่มีแบบแผนที่ตายตัว การเริ่มจากขั้นตอนใดก่อนหลัง จึงอาจขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล หรือความพร้อมในช่วงนั้นๆ

ในด้าน วิธีการปัก พบว่าวิธีการปักผ้าที่ชาวเข่าเข่าผู้มี 4 วิธี คือ 1. วิธีการปักแบบลายเส้น 2. วิธีการปักแบบลายขัด 3. วิธีการปักแบบลายสอง และ 4. วิธีการปักแบบลายไขว้ (มงคล จันทร์บำรุง, 2534)

1. วิธีการปักแบบลายเส้น หรือที่เข่าเรียกว่า "กิว กิว" เป็นการปักที่ฉีเข็มเป็นเส้นตรง สอดเข็มลงด้านหน้าของเส้นผ้า 4 เส้น แล้วสอดทะแยงข้ามเส้นผ้าขึ้นด้านบน ดึงปลายเข็มขึ้นจากนั้นถอยหลังมา 2 เส้น ปักเข็มลงสอดทะแยงเส้นผ้า 4 เส้น แล้วจึงถอยหลังมา 2 เส้น ทำเช่นนี้ตลอดจนเสร็จ ฉีเข็มด้านหน้าและด้านหลังจะต่างกัน

2. วิธีการปักแบบลายขัด หรือที่เข่าเรียกว่า "โจ่งเกียม" เป็นลายที่ปักโดยการสอดเข็มขึ้นลงขัดกับเส้นผ้าคล้ายการทอผ้า สามารถปักได้ทั้งแนวอนและแนวตั้ง ลายปักที่สมบูรณ์ต้องเกิดจากลายหลายๆ ลายรวมกัน ฉีเข็มด้านหน้าและด้านหลังต่างกัน นับเป็นวิธีการปักแบบดั้งเดิมของชนชาวเข่า

3. วิธีการปักแบบลายสอง หรือที่เข่าเรียกว่า "โจ่งทิว" ปักโดยการสอดเข็มสอดเส้นผ้า 2 เส้นขึ้นมา แล้วสอยกลับสอดผ่านเส้นผ้าอีก 2 เส้นอย่างนี้เสมอไม่ว่าจะปักตามแนวอนหรือแนวตั้ง แต่ต้องปักหลายๆ เส้นเพื่อประกอบกันเป็นลายที่สมบูรณ์ ฉีเข็มที่ปักด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน

4. วิธีการปักแบบลายไขว้ หรือที่เข่าเรียกว่า "โจ่งดัยยัด" ปักโดยการสอดเข็มขึ้นลงไขว้กันเป็นรูปกากบาท เหมือนวิธีการปักแบบโครอสติส ลายจะมีความสมบูรณ์อยู่ในตัว หรือสามารถนำแต่ละลายเดี่ยวมาผสมกันให้เกิดลายใหม่ขึ้นได้

วิธีการที่ส่วนใหญ่ถ่ายทอดกันเป็นวิธีแรก คือ วิธีการปักแบบลายขัด (โจ่งเกียม) เนื่องจากเป็นวิธีการปักแบบดั้งเดิม อันถือว่าเป็นวิธีการปักตามแบบฉบับของชนเผ่าเข่าอย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นวิธีการที่บังคับใช้ในการปักลายมาตรฐานบนซากางเกงสตรี (โหวจ่าว) อีกด้วย ดังนั้นวิธีการปักแบบลายขัดจึงเป็นวิธีการที่สตรีเข่าทุกคนต้องปัก เป็น แต่ปัจจุบันพบว่าวิธีการปักแบบนี้ได้ลดความสำคัญลง ดังจะสังเกตได้จากเด็กสาวรุ่นใหม่ในหมู่บ้านมีความสามารถในการปักลายโดยใช้วิธีการปักแบบลายขัดน้อยมาก โดยส่วนใหญ่จะหันไปหัดปัก วิธีการปักแบบลายไขว้ (โจ่งดัยยัด) เนื่องจากหัดปักง่าย และเป็นวิธีที่สามารถพลิกแพลงให้เกิดลวดลายใหม่ๆ ได้ง่ายซึ่งเหมาะที่จะใช้ปักผ้าเพื่อจำหน่าย อันต้องการความรวดเร็วและความแปลกใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาซื้อหา ทั้งปัจจุบันสตรีในชุมชนไม่นิยมสวมชุดประจำเผ่า

ซึ่งต้องประดิษฐ์ขึ้นจากลายบังคับแบบดั้งเดิม แต่ถ้าจำเป็นต้องสวมชุดประจำเผ่ามักจะจ้างผู้อื่นปักให้ โดยใช้วิธีปักแบบลายขัด หรือไม่ก็หาซื้อมาจากหมู่บ้านอื่นที่ห่างไกลออกไป

ดังจะเห็นวาระหว่างการปักผ้าเพื่อใช้เอง และปักเพื่อขาย จะปักต่างกัน โดยที่การปักผ้าเพื่อใช้เองจะปักให้ดีกว่าปักเพื่อขาย จากการสอบถามพบว่า ผ้าที่ปักไว้ใช้เองผู้ปักจะต้องปักเพื่อแสดงความสามารถของตน จะมีความละเอียดสวยงาม เพราะถือว่าเป็นหน้าตาของเจ้าของจึงใช้วิธีปักที่ซับซ้อน ดังเช่น กางเกงตัวหนึ่งจะมีลายบังคับซึ่งเป็นลายปักที่มีขั้นตอนวิธีปักที่ยากคือ วิธีการปักแบบลายขัด (โฉงเกี่ยม) และ วิธีการปักแบบลายสอง (โฉงทิว) ซึ่งวิธีการปักแบบนี้ไม่บังคับว่าจะต้องใช้เวลาปักเพื่อขาย เพราะนักท่องเที่ยวที่มาซื้อของที่ระลึกส่วนใหญ่ไม่ใส่ใจว่า ลายใดใช้วิธีปักแบบใด และผ้าปักเพื่อขายมักจะประยุกต์เป็นของที่ระลึกรูปแบบอื่นๆ เช่น กระเป๋า หมวก พวงกุญแจ เป็นต้น ผ้าที่ปักเพื่อขายจึงมักนิยมใช้วิธีปักแบบ ลายไขว้ (โฉงดบยัด) ที่ปักได้ง่ายกว่า ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า วิธีปักแบบลายไขว้ เป็นวิธีปักที่ปักง่ายรวดเร็ว สามารถสร้างลวดลายได้มาก เหมาะสำหรับใช้ปัก เพื่อสร้างลวดลายที่ดึงดูดผู้ซื้อ

รูปแบบและลวดลายปัก

เนื่องจากชนเผ่าเย้า เป็นชนเผ่าที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน ตั้งแต่สมัยสงครามกลางเมืองในประเทศจีนเมื่อในราวสองพันปีที่แล้วมา (มงคล จันทรบำรุง, 2534) ดังนั้นการสืบค้นถึงประวัติความเป็นมาของรูปแบบลวดลายปักของชาวเย้าจึงทำได้ในขอบเขตอันจำกัด การเดินทางย้ายถิ่นที่อยู่ของชนเผ่า ตลอดจนระยะเวลาที่ผ่านมานาน ทำให้ลวดลายปักบางส่วนมีความแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของชื่อเรียกลายต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวเย้าสองหมู่บ้านปักลวดลายเหมือนกันแต่อาจเรียกชื่อลายต่างกันหรือเรียกชื่อเหมือนกันแต่มีลวดลายปักต่างกัน เป็นต้น ดังนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกการศึกษา ผู้วิจัยจึงแบ่งชื่อลายออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ตามวิธีการปักในแบบต่างๆ

ลายปักที่ส่วนใหญ่หัดกันเป็นลายแรกคือลาย "ปงเบียว" ทั้งนี้เนื่องจาก ลายปงเบียว หรือ ลายเมลิคข้าว เป็นลายปักที่ปักได้ง่ายไม่มีความซับซ้อนของลายมาก สามารถฝึกผู้เรียนให้รู้จักการใช้

เข็มและการนับเส้นผ่าซ้นต้นได้เป็นอย่างดี ลายปักที่นิยมหัดปักเป็นลายแรกรองมาคือ ลายกัว กัว (ลายเส้น) ลายนี้เป็นลายที่ปักง่ายที่สุดเพราะเป็นการปักที่ให้มีเข็มเดินไปเป็นเส้นตรงเท่านั้น เป็นลายที่ให้การเรียนรู้เรื่องการนับผ่าซ้นบ้าง แต่ก็จะทำซ้ำๆกันไปตลอดจนเสร็จ ส่วนลายที่ใช้วิธีปักแบบ โฉงเกี่ยม (ลายขัด) โฉงทิว (ลายสอง) และโฉงดับยัด (ลายปักไขว้) มีผู้เริ่มหัดจากลายเหล่านี้ น้อยมาก เพราะต้องใช้เวลาชานานในการใช้เข็ม การนับเส้นผ่าซ้น การจดจำลายที่แม่นยำ จึงเป็นลายที่ต้องมีพื้นฐานมาพอสมควร

ในสมัยก่อนนิยมปักลายโฉงเกี่ยม (ลายขัด) มากกว่าลายอื่นๆ เนื่องจากเป็นลายบังคับที่ต้องปักลงบนซากางเกงของสตรี (โหวจ่าว) แต่ปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าหันมานิยมปักลาย โฉงดับยัด (ลายปักไขว้) มากขึ้น เนื่องจากลายโฉงดับยัด เป็นลายปักที่สามารถพลิกแพลง และสร้างลายใหม่ๆ ได้ วิธีการปักไม่ยากจนเกินไป เพราะการปักวิธีนี้ ใช้วิธีการปักแบบเดียวกับการปักแบบ ครอสติช โดยที่ตีเข็มไขว้กันเป็นรูปกากบาท ลวดลายที่เกิดจากการปักแบบนี้จะเป็นลายที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวสามารถนำสีได้หลายสีในลายหนึ่งๆ

การปักลายของชาวเข้า ถ้าเป็นลายปักแบบดั้งเดิม หรือเป็นลายที่ปักอยู่บนชุดประจำเผ่า ผู้สอนจะกำหนดตำแหน่งของลายปักแต่ละลายให้ผู้เรียนทราบ ทั้งนี้เนื่องจากลวดลายปัก โดยเฉพาะ ลวดลายแบบดั้งเดิม หรือที่ทำสืบต่อกันมานาน จะเป็นลายที่มีตำแหน่งของลายเฉพาะที่การที่ผู้เรียนนำลวดลายผืนผ้าจะทำให้ออกมาสวยงามได้ โดยเฉพาะการปักลายบนชุดประจำเผ่า ซึ่งบนชุดจะประกอบด้วยลายปักอยู่หลายตำแหน่ง ลายปักถูกกำหนดไว้ในตำแหน่งต่างๆ ไม่นิยมปักให้ผิดไปจากเดิม เช่น ผ้าโพกศีรษะของสตรี (หมุ ก่อง หลิม) จะมีรูปแบบโครงสร้างลาย และตำแหน่งของลายเป็นแบบฉบับ ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของเข้าแต่ละกลุ่ม แต่เมื่อเป็นเข้ากลุ่มใดก็จะปักตามแบบฉบับของกลุ่มตนไม่นิยมปักให้ผิดแผกไป ส่วนลายปักบริเวณปลายซากางเกง (โหวจ่าว) ตำแหน่งของลายจะถูกบังคับแน่นอนตายตัว ตำแหน่งลายปักนั้นนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ อันแสดงถึงชนบประเพณี ข้อบังคับต่างๆ ที่ทำสืบกันมา ผู้สอนยังคงให้ความสำคัญ การปักลายลงบนชุดแต่งกายประจำเผ่าจึงจำเป็นที่ผู้สอนจำต้องบังคับให้ผู้เรียนปักให้ถูกต้องตามตำแหน่งต่างๆ ที่ทำสืบมา

ปัจจุบันลายปักที่สตรีเข้าส่วนใหญ่นิยมปักคือลายโฉงดับยัด (ลายปักแบบปักไขว้) เนื่องจากปัจจุบันสตรีเข้าจะปักผ้าไว้เพื่อขายมากกว่าปักเพื่อใช้เอง และลายโฉงดับยัดเป็นลายที่สามารถสร้าง

ลวดลายได้หลายรูปแบบ ทั้งยังเป็นลายที่มีความสมบูรณ์ในตัว โดยไม่จำเป็นต้องมีลายอื่นมาประกอบ ผู้ปักจึงสามารถประดิษฐ์ลายขึ้นเองได้ ดังที่ มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 38) ได้อธิบายถึงลายโฉงดับยัดไว้ว่า

ลายโฉงดับยัด เป็นลายที่ผู้ปักอาจนำลักษณะเด่นของลายเดิมมาปรับปรุง และเพิ่มเติมลายปักให้มีสีสันที่สวยงามตามที่ใจตนเองชอบ ซึ่งอาจตั้งชื่อเรียกใหม่หรืออาจใช้ชื่อเดิมก็คงไม่ผิดกติกาอะไรนัก นอกจากนี้แล้วสตรีเฝ้าบางคนที่มีความฉลาด อาจประดิษฐ์ลายปักใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยการนำเอาส่วนประกอบของลายต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน แล้วตั้งชื่อเรียกใหม่ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกชื่อที่คงลักษณะเด่นลายเดิมไว้เช่น ลายปัก "พามชิงกุน" เป็นลายที่ปรับปรุงมาจากลาย "พามชิง" เป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้การเรียกชื่อและรูปแบบของการปักแบบโฉงดับยัดแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน สำหรับหมู่บ้านใหญ่ๆบางหมู่บ้านอาจเรียกชื่อและปักลายแตกต่างกันด้วย และบ่อยครั้งพบว่าเฝ้าเรียกชื่ออย่างเดียวกัน แต่ลายปักต่างกันก็มี

ความสวยงามของลวดลายปัก สตรีเฝ้าส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลายปักที่สวยงามคือ ลายปักที่มีความละเอียด เนื่องจากลายปักที่ปักได้ละเอียด ผู้ปักต้องใช้เวลาชานาน และความมานะอุตสาหะสูง เพื่อที่จะปักลายออกมาให้ละเอียด การปักจะต้องใช้ผ้าที่มีความถี่ของเส้นฝ้ายมาก และใช้ด้ายปักที่มีขนาดของเส้นเล็ก

สตรีเฝ้าส่วนใหญ่ได้รูปแบบและลวดลายปักมาจากมารดา เนื่องจากส่วนมากมารดาจะเป็นผู้ถ่ายทอดการปักผ้าให้ ดังนั้นผู้ปักจึงเรียนรู้ลายปักส่วนใหญ่จากมารดาของตน ส่วนที่ได้มาจากบุคคลอื่น เช่น พี่สาว ป้า น้า ย่า ยาย หรือคนในหมู่บ้านเป็นเพราะผู้ปักมีความสนใจลายปักของบุคคลหนึ่ง บุคคลใดเป็นพิเศษ ที่สามารถปักได้สวยงามถูกใจตน จึงไปขอคำแนะนำในการปักจากบุคคลนั้นๆ มา ส่วนผู้ปักที่ได้ลายปักจากเพื่อน เป็นการแลกเปลี่ยนลวดลายกันในกลุ่มเพื่อนฝูง ซึ่งสตรีเฝ้ามักนิยมนั่งปักผ้ากันเป็นกลุ่มในหมู่เพื่อน

สตรีเฝ้าส่วนใหญ่พอใจที่จะปักลายในแบบที่ ตามใจผู้อื่นมากกว่าที่จะปักลาย ตามใจตนเอง จากการสังเกตและสอบถามพบว่า เนื่องจากปัจจุบันสตรีเฝ้าส่วนใหญ่ปักผ้าเพื่อจำหน่ายมากกว่าปักผ้าเพื่อใช้เอง และเมื่อต้องปักผ้าเป็นสินค้า ผู้ปักจึงต้องปักลายเพื่อเอาใจตลาด มากกว่าจะปักตามแต่ความชอบของตนเอง

สตรีเข้าส่วนใหญ่สามารถปักลายมาตรฐานบริเวณปลายขากางเกง (โหวจ่าว) ได้ แต่ยังมีสตรีเข้าบางคนไม่สามารถปักได้ เนื่องจากลายโหวจ่าว เป็นลายที่ผู้ปักต้องอาศัยความสามารถและความชำนาญในการปักลายทั้ง 4 วิธี (ลายเส้น , ลายขีด , ลายสอง และ ลายไขว้) ก่อน และเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 9.7 พบว่าผู้ที่ยังปักลายโหวจ่าวไม่ได้คือกลุ่มผู้ปักที่อยู่ในวัยเด็กและวัยสาวที่ยังขาดทักษะและความชำนาญนั่นเอง

ในการถ่ายทอดการปักผ้าผู้สอนจะบอกชื่อลายและความหมายของลายที่สอนแก่ผู้เรียนทราบ แสดงว่าผู้สอนไม่ได้สอนให้ผู้เรียนปักผ้าเป็นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังถ่ายทอดความหมายความสำคัญของลายให้แกผู้เรียนอีกด้วย เนื่องจากการปักผ้าของชาวเข้าไม่มีการเป็นตำราเขียนไว้ ดังนั้นผู้สอนจึงพยายามถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ทั้งด้านฝีมือ และความเชื่อแก่ผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อเป็นการดำรงรักษาการปักผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าให้มีสืบต่อไป ดังนั้นในการหัดปักลายแต่ละลาย ผู้เรียนต้องจดจำชื่อลายไปพร้อมกัน ลายปักที่ใช้วิธีปักแบบลายขีด (โฉ่งเกียม) และ ลายสอง (โฉ่งทิว) ส่วนใหญ่จะมีชื่อเรียกเหมือนกันหมดในทุกหมู่บ้าน เพราะ เป็นลายปักแบบดั้งเดิม ส่วนลายปักที่ใช้วิธีแบบลายปักไขว้ (โฉ่งด๋บยัด) จะมีชื่อเรียกมาก เนื่องจากเป็นวิธีที่สามารถพลิกแพลงและสร้างลายใหม่ๆได้ ชื่อลายปักบางลายมีความหมายในตัว โดยมีความหมายที่สัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เช่น ลายฟามซิง (ผีสามดาว) มีความหมายเกี่ยวข้องกับการนับถือภาพผีใหญ่ ซึ่งเป็นภาพวาดเทพยดา และเทพเจ้าต่างๆ ทั้งหมด 17 ภาพ แต่จะมีภาพสำคัญที่สุด 3 ภาพ เรียกว่า ฟามซิง หรือ ผีสามดาว , ลายปงเปียวทิว (ลายเมลิ็ดข้าว) มีความหมายเกี่ยวข้องกับพืชผล เป็นต้น (มงคล จันทร์บำรุง, 2534)

ผู้สอนปักผ้าส่วนใหญ่เห็นว่า ลายเส้น (ลายก๊ว ก๊ว) เป็นลายที่สอนง่ายที่สุด เนื่องจากลายก๊ว ก๊ว เป็นเพียงลายเส้นๆซึ่มีเข็มสอดเสมอเป็นเส้นตรง ทำโดยการสอดเข็มลงด้านหน้าของผ้าสอดเส้นด้าย 4 เส้น แล้วสอดเข็มทะแยงข้ามเส้นด้ายขึ้นมาด้านบน ดึงปลายเข็มขึ้นแล้วปักถอยหลังมา 2 เส้น ปักเข็มลงสอดทะแยงเส้นด้าย 4 เส้น แล้วถอยหลังมาอีก 2 เส้น ทำเช่นนี้ตลอดไปจนเสร็จในหมู่บ้านอื่นบางหมู่บ้านนิยมปักลาย ก๊ว ก๊ว 2 ครั้งซ้อนกันโดยปักย้อนกลับเพื่อให้มีเข็มหนาขึ้น เรียกว่า "ขวางเจียม" (มงคล จันทร์บำรุง , 2534 : 32)

สตรีเข้าส่วนใหญ่นิยมที่จะใช้สีทุกสีในการปักลาย เนื่องมาจากผ้าปักของชาวเข้ามีการปักที่ใช้ด้ายสีต่างๆ หลายๆ สีในผ้าชิ้นหนึ่ง แต่สีที่นิยมใช้ในแต่ละหมู่บ้านก็มีความแตกต่างกันไปบ้าง ดังที่

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ (2531 : 7) ได้กล่าวถึงความแตกต่างในการแต่งกายของเข้าในแต่ละท้องถิ่นว่าสามารถสังเกตได้จากสีที่นิยมปักบนกางเกงของสตรี พวกหนึ่งนิยมปักในเจดสีแดงและอีกพวกหนึ่งนิยมปักในเจดสีขาว หรือสีอื่นๆ ที่มีสีสืมาเย็นหรือสีแดง

มงคล จันทร์บำรุง (2535 : 3) ยังได้อธิบายถึงสี และการแต่งกายของเข้าแต่ละกลุ่มว่ามีความนิยมเรื่องสีที่ปักบนกางเกงของสตรีต่างกัน เช่น "กลุ่มเชียงราย - พะเยา - น่าน" นิยมใช้สีแดงมากกว่าสีอื่นๆ , "กลุ่มเชียงใหม่ - เชียงราย" นิยมใช้สีอื่นๆมากกว่าสีแดง ส่วน "กลุ่มอพยพหนีภัยสงคราม" นิยมใช้สีแดงเขียวมากกว่าสีอื่น

แต่โดยทั่วไป การใช้สีในการปักลายยังนิยมใช้กันหลายๆ สีในผ้าผืนหนึ่ง เพียงแต่จะใช้สีแดงใดแดงหนึ่งมากกว่าแดงอื่นเท่านั้น ส่วนสีที่นิยมใช้กันแต่เดิม ส่วนใหญ่นิยมใช้สีเพียง 5 สี เท่านั้น คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีเขียว และสีขาว ยกเว้นการปักลายในส่วนปลายขากางเกงมีการใช้สีดาในลายปักด้วย จนกระทั่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเริ่มนิยมใช้สีอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น

ชื่อเรียกสีของเข้ามีชื่อเรียกเพียง 7 สี คือ ขิ(สีแดง) ย่าง(สีเหลือง) บัว(สีน้ำเงิน) แมง(สีเขียว) หลัว(สีม่วง) เจี้ย(สีดำ) และ แปะ(สีขาว) ส่วนสีใดที่เข้มอ่อนต่างกัน จะใช้คำว่า โท(สีแก่) และ หลุน(สีอ่อน) ต่อท้ายชื่อสีนั้นๆ (มงคล จันทร์บำรุง, 2534 : 40)

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ (2535) ยังได้อธิบายถึงทัศนคติต่อสีของชาวเข้าว่า "มีทัศนคติบวกต่อสีสด ถ้าเป็นสีอ่อนหรือสีตุ่นชาวเข้ามีความเห็นว่า น่าเกลียดไม่ชอบ ส่วนระหว่างสีเข้มและสีอ่อนชาวเข้าชอบสีเข้มมากกว่าสีอ่อน" ดังจะเห็นว่าผ้าปักของเข้ามักใช้สีสดมากกว่าสีที่มีความอ่อนหวานกลมกลืน ซึ่งเป็นรสนิยมความชอบที่ต่างไปจากชาวไทยพื้นราบ ดังนั้นเพื่อเป็นการเอาใจชาวไทยพื้นราบหรือนักท่องเที่ยวที่มาหาซื้อผ้าปัก และผลิตภัณฑ์จากผ้าปัก สตรีเข้าในปัจจุบันจึงหันมาปักโดยใช้สีตามความนิยมของผู้ซื้อมากขึ้น การที่ใช้สีจึงเปลี่ยนไปจากเดิมที่ใช้เพียงไม่กี่สีมาเป็นใช้สีได้ทุกสีตามใจผู้ซื้อ เป็นเหตุให้การใช้สีในการปักลายของสตรีเข้ามีการเปลี่ยนแปลงไป

ความชื่นชอบเรื่องการใช้สีที่ปรากฏว่าปัจจุบันนิยมใช้สีทุกสีในการปัก ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชาวเข้าติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้นทำให้ รสนิยม ทัศนคติบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป และส่วนหนึ่งมาจากการปักผ้าเพื่อเอาใจผู้ซื้อ และปัจจุบันจะพบว่า ผู้สอนส่วนใหญ่ไม่บังคับการใช้สีของด้ายในการปัก แต่จะให้ความสำคัญในส่วนของการปักที่ถูกวิธี และลวดลายที่ถูกต้องมากกว่า แต่เมื่อต้องปักลายที่เป็น

ลายบังคับ เช่น ลายบริเวณปลายขาทางแกง (โหว่จ้าว) แล้ว การปักจะต้องใช้ลวดลายที่เป็นไปตามโครงสร้างที่กำหนด และใช้สีที่กำหนดด้วยเช่นกัน โดยที่บริเวณขอบทางแกง หรือที่เข้าเรียกว่า "ทาง" ต้องใช้ด้ายสีแดง ส่วนลายถัดขึ้นมาจะใช้สีดำ และสีขาวสลับกัน อาจใช้สีอื่นปนบ้าง เช่น สีแดง สีน้ำเงิน เป็นต้น (มงคล จันทร์บำรุง, 2534)

การที่ผู้สอนไม่บังคับผู้เรียนเรื่องการใช้สี ในแนวทางการสอนศิลปศึกษา ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างงานศิลปะด้วยความกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าปฏิบัติ ซึ่งผู้สอนควรคำนึงถึงหลักการนี้เป็นสำคัญ คือ ให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ เป็นผู้คิด และ ปฏิบัติเองมากที่สุด (พกา สัตยธรรม, 2524)

ค่านิยมและความเชื่อในการปักผ้า

การที่สตรีชาวเขาต้องปักผ้า มีสาเหตุอันเนื่องมาจากความเชื่อ และค่านิยมหลายประการ แต่สามารถจัดเข้าเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ได้ 3 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อรักษาเอกลักษณ์เป็นชนเผ่า เนื่องจากชนชาวเขามีสถาปัตยกรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่า ที่เกิดมาในสังคมเข่าจึงมีหน้าที่เรียนรูบทบาท และหน้าที่ของตนและนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับค่านิยม เพื่อจะได้อยู่ในสังคมเข่าอย่างปกติสุข เช่นเดียวกับคนที่สตรีเข่าทุกคนต้องปักผ้า เพราะการปักผ้าเป็นการปักเพื่อที่จะนำไปตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายประจำเผ่า ซึ่งการแต่งกายในชุดประจำเผ่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นพวกพ้อง การอยู่เป็นกลุ่ม เนื่องจากสังคมเข่าเป็นสังคมแบบชนเผ่า ซึ่งแต่เดิมอาศัยอยู่บนคอยสูง การดำรงชีพต้องอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม การจะแยกแยะว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มใดสามารถสังเกตได้จากความเป็นอยู่ ภาษาพูดและเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพวกพ้องได้ง่ายที่สุด ดังนั้นการแต่งกายชุดประจำเผ่าของชาวเข่า จึงเป็นการแสดงความเป็นพวกพ้องและกลุ่มชนเดียวกัน ดังที่ คราวลี (Crawley, 1931 : 172) ได้อธิบายถึงการแต่งกายของกลุ่มชนว่า "เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์โดยมี เรื่องของจิตวิทยาเข้ามา

เกี่ยวข้องกับเพราะการแต่งกายสามารถบ่งบอกได้ถึงสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวผู้สวมใส่ เช่น การแสดงความเป็นกลุ่มของสังคม และวัฒนธรรมหนึ่งที่ว่ากันไปจากสังคม และวัฒนธรรมหนึ่ง "

แม้ว่าปัจจุบันการแต่งกายชุดประจำเผ่าของเข่าจะลดน้อยลง โดยที่ส่วนใหญ่หันไปสวมใส่ชุดคนพื้นราบแล้วก็ตาม แต่ถ้ามีงานพิธี หรือต้องเข้าไปร่วมพิธีกรรมของเข่าแล้ว สตรีเข่าก็ยังคงสวมเครื่องแต่งกายประจำเผ่าอยู่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชาวเข่าที่ยังปรากฏอยู่มากในชุมชน เนื่องจากยังให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมต่างๆ การเข้าร่วมพิธีของชาวเข่าส่วนใหญ่ยังนิยมแต่งกายชุดประจำเผ่า ไม่ว่าจะ เป็นพิธีของตนเองหรือไปร่วมพิธีของบุคคลอื่น ตั้งแต่อดีตมา การปักผ้าเพื่อใช้ในพิธีของหญิงเข่าที่จำเป็นต้องทำทุกคน คือเมื่อต้องออกรเรือ หรือ เข้าพิธีแต่งงาน หญิงสาวจะต้องเตรียมตัวเย็บปักประดิษฐ์เสื้อผ้าที่เรียกว่า "ก้อง เจียง เอี่ยม เปี้ยว" ทั้งหมด 3 ชุด สำหรับมารดาของตนเอง 1 ชุด มารดาของสามี 1 ชุด และของตนเองไว้ใส่ในวันแต่งงาน อีก 1 ชุด เป็นต้น (มงคล จันทร์บำรุง, 2535 : 37)

2. เพื่อรักษาบทบาทและหน้าที่ของสตรีเข่า เหตุผลในข้อนี้ เป็นความคิดที่ถูกปลูกฝังอยู่ในตัวของชาวเข่าทุกคนว่า ผู้หญิงเข่ากับการปักผ้าเป็นของคู่กัน ดังคำสอนที่ว่า "จางตอนนัมบัด เขียะตอนนัมซิม" อันมีความหมายว่า "ผู้ชายจับปากกาเขียนหนังสือส่วนผู้หญิงจับ เข็ม เย็บผ้า" ผู้หญิงเข่าถูกสอนให้ขยัน เมื่อมีเวลาว่างให้จับ เข็ม เย็บผ้าขึ้นมาปักอยู่เสมอ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ และการอบรมที่สืบมาเรื่องผู้หญิงเข่ากับการปักผ้า ดังนั้นผู้เป็นแม่ทุกคนจะสอนให้ลูกสาวตนปักผ้า เพื่อให้เป็นไปตามวิถีประชา มีข้อยกเว้นเพียงบางกรณีที่หญิงเข่าไม่ต้องปักผ้าคือ ความบกพร่องทางร่างกายหรือความบกพร่องทางจิต ที่ทำให้หญิงเข่าผู้นั้นไม่สามารถปักผ้าได้ (มงคล จันทร์บำรุง, 2534)

ความเชื่อเรื่องความขยันขันแข็งซึ่งสะท้อนบทบาทของสตรีเข่า กับการปักผ้า คือ การสั่งสอนของคนรุ่นเก่าเรื่องความขยันขันแข็ง ที่สั่งสอนสืบมาว่า "หยวย หมิง มะ แช่ว" หรือ "ความสวยกินไม่อ้อม" เป็นคำสั่งสอน ที่สอนให้ผู้ชายเลือกหญิงที่มีความขยันขันแข็งมาแต่งงานด้วยมากกว่าการเลือกหญิงที่มีแต่ความสวยความงามอย่างเดียว และเป็นการสั่งสอนหญิงให้มีความขยันอยู่เสมอไม่ว่าง ดังนั้นความเชื่อนี้จึงทำให้หญิงสาวชาวเข่าทุกคนพยายามทำงาน แม้มีเวลาว่างก็จะไม่ว่างไปนั่งหาสิ่งต่างๆ ทำ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะนำเอาผ้าขึ้นมาปัก เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีความขยัน และ

จะพยายามบักให้สวยงามละ เกียจละออ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยิ่งจะบ่งบอกว่า ตนมีความมานะอดสาหัส อันเป็นคุณสมบัติที่ชายเข้าทุกคนหมายปอง

บทบาทของสตรีเข้าที่ถูกปลุกฝังมา จากความเชื่อ และค่านิยมของชุมชน อันมีผลต่อตัวบุคคล เป็นเหตุให้สตรีเข้าต้องบักผ้าให้เป็น กล่าวคือ การที่หญิงเข้าคนหนึ่งคนใด ที่มีความปกติทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอยู่ในวัยอันควร แต่ไม่สามารถบักผ้าได้ ย่อมจะเกิดความรู้สึกว่าตนผิดแผกไปจากหญิงอื่นในชุมชน ทำให้เกิดความกลัวว่าชุมชนจะไม่ยอมรับ และดูถูกดูแคลน ซึ่งอ้างได้กับทฤษฎีของ แมคเคลแลนด (Mc Clelland อ้างใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2525 : 27) ว่าด้วยเรื่อง แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affiliation Motive) อันหมายถึง "ความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับจากคนอื่น ต้องการเป็นที่นิยมชมชอบหรือรักใคร่ของคนอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากบุคคลอื่น"

3. เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว แสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งแต่เดิมมีรายได้หลักจากการปลูกฝิ่น แต่ในปัจจุบันมีรายได้มาจากแหล่งอื่น เช่น ขายพืชผลทางการเกษตร ขายของป่า รับจ้าง และรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยว รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวก็มี เช่น การให้เช่าช้างเพื่อเดินป่า การเปิดบ้านให้เข้าพักอาศัย การขายของที่ระลึก โดยเฉพาะของที่ประดิษฐ์จากผ้าปัก รายได้จากการจำหน่ายผ้าปัก และของที่ระลึกจากผ้าปัก ซึ่งรายได้ส่วนนี้เป็นรายได้ที่สามารถแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ส่วนหนึ่ง ปัจจุบันจึงพบว่า ผู้หญิงแทบทุกคนในหมู่บ้านที่ปักผ้าได้ จะใช้เวลาส่วนใหญ่นอกบ้านเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว แม้แต่เด็กที่เพิ่งหัดปักก็จะปักลดลอยงายๆ ที่ตนปักได้แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึกเล็กๆ น้อยๆ ระบายแก่นักท่องเที่ยว

ในเรื่องค่านิยมของการปักผ้า พบว่าค่านิยมระหว่างการทำปักผ้า กับการเรียนหนังสือ ครึ่งหนึ่งของสตรีชาวเข้าชอบที่จะเรียนหนังสือมากกว่าเรียนปักผ้า ส่วนอีกครึ่งหนึ่งชอบปักผ้ามากกว่าเรียนหนังสือ หากสังเกตจากตาราง 5.2 แล้วจะพบว่ากลุ่มที่ชอบเรียนหนังสือ จะอยู่ในพวกกลุ่มของเด็ก และหญิงสาว ส่วนกลุ่มที่ชอบปักผ้าจะอยู่ในพวกวัยกลางคนถึงสูงอายุ แสดงว่า คนสมัยก่อนยังให้ความสำคัญของการปักผ้า มากกว่าการเรียนหนังสือ ทั้งนี้ เนื่องจากสมัยก่อนเชื่อว่า การเรียนหนังสือนั้นมิได้ไว้สำหรับผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะต้องจับเข็มอยู่กับบ้าน แต่ปัจจุบันการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาขึ้นในหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2516

เด็กในหมู่บ้านเริ่มมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งยังมีกระแสความคิด ค่านิยมของคนพื้นราบ เรื่อง ความสำคัญของการศึกษา และความกลัวเรื่องการเสียเปรียบในการติดต่อค้าขายกับคนพื้นราบทำให้ คนในชุมชนมองเห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือมากขึ้น ปัจจุบันคนในชุมชนสนับสนุนให้ลูกหลาน เข้ารับการศึกษาทั้งเด็กชาย และ เด็กหญิง แต่ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เพราะยังมีความคิดว่าลูก ผู้หญิงเรียนแต่อ่านออกเขียนได้ก็เพียงพอ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า น่าจะเป็นเพราะสภาพ เศรษฐกิจของครัวเรือนส่วนใหญ่ยังไม่ดีเท่าที่ควร การจะส่งบุตรหลานเรียนหนังสือยังทำได้ไม่เต็มที่ ครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงต้องการแรงงานเพื่อช่วยทางบ้านอยู่มาก เด็กชายที่ออกจากโรงเรียนมา จึง มีหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำนา หรือ เลี้ยงวัว ส่วนเด็กหญิงจะช่วยงานบ้านและปักผ้า เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้พิเศษ

ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ยังเห็นว่า การปักผ้ายังเป็นสิ่งจำเป็น เหตุผลหนึ่งคือ ชุมชน ยังต้องอาศัยรายได้ ที่ได้จากการปักผ้าส่วนหนึ่ง การขายผ้าปัก หรือผลิตภัณฑ์จากผ้าปักยังสามารถ สร้างรายได้ให้แก่ชาวเข่า ดังจะเห็นจากการที่สตรีเข่าปัจจุบันจะปักผ้ามีใช้เพียงเพื่อใช้เอง แต่ส่วน ใหญ่จะปักเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ปักผ้าส่วนใหญ่จึงพอใจที่จะปักผ้าเพื่อขาย มากกว่าเหตุผล อื่น จากสถานะของเศรษฐกิจปัจจุบันทำให้สตรีเข่าซึ่งแต่เดิม มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับงาน บ้านต้องปรับบทบาทของตน ให้สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีพปัจจุบัน โดยการนำตัวเองเข้าสู่ระบบ เศรษฐกิจการค้า สตรีเข่าจะผลิตสินค้าหัตถกรรมเพื่อการค้า โดยเฉพาะการปักผ้าซึ่งถือว่าเป็นการ เปลี่ยนจากการปักผ้าตามประเพณีนิยมมาเป็น การปักผ้าเพื่อยังชีพ เพื่อให้มีรายได้เข้ามาสู่ครอบครัว

ค่านิยมด้านการสวมใส่ชุดประจำเผ่า พบว่าสตรีเข่ากว่าครึ่งเห็นว่าคนในหมู่บ้านควรแต่ง กายชุดประจำเผ่า แสดงให้เห็นว่ายังมีผู้เห็นความสำคัญของการแต่งกายแบบดั้งเดิม ซึ่งไม่เพียงเพื่อ รักษาความเป็นชนเผ่าไว้เท่านั้น แต่ยังเป็น การแสดงเอกลักษณ์อันเป็นผลดีต่อชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีราย ได้ส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยว ส่วนสตรีเข่าที่มีความเห็นว่า ควรแต่งกายชุดคนเมือง (ชุดคนพื้นราบ) ให้เหตุผลว่า ชุดคนเมืองสวมใส่สบายกว่า และสวมแล้วไม่ร้อนเหมือนสวมชุดประจำเผ่า เนื่องจาก ชุดประจำเผ่าโดยเฉพาะของสตรีประกอบด้วย ผ้าพันศีรษะ เสื้อแขนยาวมีภูโหมพรมรอบคอ รวมทั้ง กางเกงที่ปักจนหนา ซึ่งชุดนี้เหมาะสำหรับสวมใส่ในภูมิประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น แต่เนื่องจาก ปัจจุบันหมู่บ้านย้ายลงมาจากดอยสูง ประกอบกับสภาพอากาศที่ไม่หนาวเย็นเหมือนแต่ก่อน และการที่มี

โรงเรียนในหมู่บ้าน เด็กที่ไปโรงเรียนจำเป็นต้องสวมใส่ชุดนักเรียนเป็นประจำ จึงไม่เกิดเคยชินกับการสวมชุดประจำเผ่า ซึ่งต่างไปจากผู้สูงอายุที่แต่งชุดประจำเผ่าอยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน

ค่านิยมเรื่องการปักผ้าเพื่อใช้เอง พบว่าปัจจุบัน สตรีเข้าสวนใหญ่ไม่เคยซื้อผ้าปักของผู้อื่นมาสวมใส่ เนื่องจากสตรีเข้าสวนใหญ่สามารถปักผ้าได้เอง และการปักผ้าใช้เองสามารถปักลายและปักสีได้ตามความพอใจของตน ทั้งยังสร้างความภูมิใจให้แก่ตนอีกด้วย หากเป็นเด็กที่ยังปักเองไม่ได้ ผู้เป็นมารดาจะมีหน้าที่จัดแจงให้ ส่วนผู้ที่เคยซื้อชุดผ้าปักของผู้อื่นมาสวมใส่ให้เหตุผลว่า เนื่องจากการปักผ้าเพื่อประกอบเป็นชุดประจำเผ่าต้องใช้เวลาอย่างมาก เช่น กางเกงตัวหนึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย 3 - 4 เดือน หากเป็นกางเกงที่มีความละเอียดมากอาจต้องใช้เวลาถึง 1 ปี ดังนั้นสตรีคนใดที่ไม่มีเวลาก็จะจ้างผู้อื่นปักให้ หรือซื้อจากผู้อื่นมาสวมใส่แทนการปักเอง

ค่านิยมและความเชื่อของบุรุษที่มีบุตรสาวนั้นพบว่า ทุกคนต้องการให้บุตรสาวของตน ปักผ้าได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ชายเข้ายังอยากให้การปักผ้ามีการสืบทอดต่อไป ทั้งนี้จากการสอบถามพบว่า ความต้องการนี้ เนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. ความรู้สึกของชายเข้าที่ว่าผู้หญิงเข้าต้องปักผ้าได้ อันเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังมาแต่เดิมของชายเข้า ดังได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งสร้างความรู้สึก ว่าผู้หญิงเข้าต้องคู่กับการปักผ้า

2. การปักผ้าสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ซึ่งปัจจุบันถือว่าการปักผ้าเป็นอาชีพหนึ่ง และผู้ชายต่างพอใจที่จะให้ผู้หญิงเข้าปักผ้า เพื่อหารายได้ในหมู่บ้านมากกว่าออกไปหางานทำในตัวเมือง

ข้อห้าม และข้อนิยมบางอย่างในการถ่ายทอดการปักผ้า พบว่ามีความเชื่อเรื่องการไม่ปักผ้าในช่วงที่มีผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน ซึ่งจากการสอบถามของผู้วิจัยพบว่า เป็นเพราะ เมื่อมีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน ผู้คนส่วนใหญ่ต่างพากันไปช่วยเหลือในงานพิธี ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงความอาลัยต่อผู้เสียชีวิต และเป็นการแสดงความมีน้ำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน แต่กรณีที่มีผู้เสียชีวิตเป็นบิดา หรือมารดา หญิงที่เป็นบุตรจะต้องปักผ้าเป็นเวลา 1 เดือน (มงคล จันทร์บำรุง, 2534)

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการเริ่มหัดปักผ้าในวันปีใหม่จากข้อมูลที่พบมาสรุปได้ว่า การเริ่มหัดปักผ้าในวันปีใหม่จะทำให้ปักผ้าได้ดีซึ่งความเชื่อนี้ มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 31) ได้อธิบายไว้ว่า

การที่ชาวเย้าเริ่มให้ลูกสาวฝึกหัดปักผ้าในวันปีใหม่ซึ่งตรงกับวันตรุษจีนถือว่าการเริ่มต้นทุกอย่างในวันปีใหม่จะทำให้ทำได้ดี และจะติดตลอดไป การสอนปักลายจะเริ่มตั้งแต่เข้ามิดก่อนรับประทานอาหารมื้อเช้า เมื่อเริ่มปักได้ผู้เป็นแม่ก็จะให้รับประทานอาหารเช้า ซึ่งได้จัดเตรียมไว้เป็นอย่างดี แต่หากทำไม่สำเร็จก็ต้องอดข้าวจนกว่าจะทำได้ดี

สตรีเย้าส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผ้าปักของหญิงชรา แตกต่างไปจาก ผ้าปักของหญิงสาว จากการสังเกต และสอบถามพบว่า ผ้าปักของทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกัน 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1. วิธีปัก ลายปักของหญิงชรานิยมใช้วิธีปักแบบโฉบทิว และโฉบเกี่ยม อันเป็นวิธีปักที่ซับซ้อน และยาก ส่วนหญิงสาวนิยมปักลายโดยใช้วิธีปักแบบโฉบดัดยัด ซึ่งง่ายกว่า แต่สามารถประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ ได้มากกว่า
2. ความปราณีต ส่วนใหญ่หญิงชราจะปักลายได้ปราณีต และละเอียดกว่าหญิงสาว เนื่องจากหญิงชรามีความชำนาญ และมีทักษะที่สูงกว่า ส่วนหญิงสาวจะเน้นความรวดเร็ว และรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจ
3. สีเส้น หญิงชรานิยมปักลายโดยใช้สีตามแบบดั้งเดิมส่วนหญิงสาวนิยมใช้สีที่แปลกไปจากเดิม เช่น สีอ่อนหวาน เป็นต้น

การที่สตรีเย้าส่วนใหญ่เห็นว่า กลุ่มหญิงชราปักผ้าได้สวยกว่าหญิงสาว แสดงให้เห็นว่าสตรีเย้าส่วนใหญ่ยังมีรสนิยมเรื่องความงามของผ้าปักแบบเดิม แต่ในกลุ่มที่เห็นว่า หญิงสาวปักผ้าได้สวยกว่า จากการสอบถามพบว่า กลุ่มนี้นิยมความแปลกใหม่ โดยเฉพาะงานผ้าปักที่นำไปประยุกต์ดัดแปลงให้เป็นของใช้ชนิดอื่น เช่น กระเป๋าถือ หมวก เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องการปักผ้าเป็นงานสำหรับผู้หญิงนั้นพบว่า สตรีเย้าทุกคนมีความเห็นว่าการที่ผู้ชายปักผ้าเป็นสิ่งไม่ดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึง บริบทของสังคม ที่กำหนดสถานะภาพหน้าที่รับผิดชอบระหว่างชายกับหญิงต่างกัน เริ่มตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูซึ่งเด็กชายกับเด็กหญิงจะเลี้ยงต่างกัน โดยเมื่อวัยของเด็กย่างเข้า 4-6 ปี เด็กผู้หญิงจะเรียนรู้งานบ้านจากผู้เป็นแม่ ส่วนเด็กผู้ชายจะเรียนรู้บทบาท และหน้าที่ของผู้ชายจากผู้เป็นพ่อ เด็กหญิงและเด็กชายจะแยกกันเล่น เพราะถือว่าเด็กชายแข็งแรงกว่าเด็กหญิง โดยเฉพาะขณะที่เด็กหญิงรวมกลุ่มกันปักผ้า เด็กชายจะไม่เข้าไปอยู่ในกลุ่ม เพราะถือว่าเป็นเรื่องของผู้หญิง (มงคล จันทราบำรุง, 2535 : 28) การปลูกฝังเรื่องสถานะภาพ

ระหว่างชายกับหญิง จึงเป็นสิ่งที่ชาวเข่ายึดถือมาจนกระทั่งปัจจุบัน กิจกรรมของผู้ชาย ผู้หญิงจะไม่เข้าไปร่วมด้วย เช่นเดียวกับกับกิจกรรมของผู้หญิง ผู้ชายไม่นิยมไปร่วมด้วยเช่นกัน ดังนั้นเรื่องการปักผ้าซึ่งเป็นกิจกรรมและบทบาทของผู้หญิง การที่ผู้ชายเข้าไปเกี่ยวข้องจึงเป็นการกระทำที่ผิดบทบาท และเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องในสายตาของคนทั่วไปในชุมชน

แต่สำหรับผู้ที่มีความเห็นว่า ผู้ชายสามารถปักผ้าได้ (การปักผ้าได้ ในที่นี้เป็นลักษณะของการกระทำหรือการปฏิบัติ การที่ผู้ชายสามารถปักผ้าได้ จึงหมายถึงความสามารถที่จะใช้และควบคุมร่างกายของตนให้ปักผ้าเพื่อออกมาเป็นชิ้นงานที่สำเร็จ) แสดงให้เห็นว่า สตรีเข้าส่วนหนึ่งมีความเชื่อว่า ผู้ชายมีความสามารถที่จะหัดปักผ้า และปักผ้าได้ ถึงแม้งานปักผ้าจะเป็นงานที่ละเอียดอ่อนที่ต้องอาศัยความปราณีตสูง แต่สตรีเข่ายังเห็นว่าเป็นสิ่งที่ผู้ชายไม่ควรกระทำแม้สามารถทำได้

ความเชื่อเรื่องการคงอยู่ต่อไปในอนาคตของการปักผ้าชาวเข่า สตรีเข้าส่วนมากมีความเห็นว่าเมื่อหมดรุ่นของพวกตน การปักผ้าของชาวเข่าก็จะยังคงดำรงอยู่ต่อไป โดยที่ลูกหลานของตนจะเป็นผู้สืบทอด และจะมีความรู้สึกเสียใจอย่างยิ่งหากลูกหลานของตนไม่สืบทอด

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการเก็บรวบรวม และศึกษาศิลปะการปักผ้าของชาวเข่าอย่างจริงจัง และเป็นระบบ เนื่องจากปัจจุบันศิลปะการปักผ้าของเข่ามีแนวโน้มจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ตามกระแสสมัยนิยมจากสังคมภายนอก ซึ่งจะทำให้เอกลักษณ์ของศิลปะการปักผ้าของเข่าถูกกลืน และสูญหายไปได้ในอนาคต

2. บุคคลหรือองค์กรใด ที่เข้ามาส่งเสริมศิลปะการปักผ้าของเข่าเพื่อประโยชน์ทางการค้า ควรตระหนักและให้ความสำคัญต่อรูปแบบงานปักของเข่าแบบดั้งเดิม มากกว่าการส่งเสริมให้ผลิตงานปักตามแบบ หรือรสนิยมสากล เช่นเดียวกับงานศิลปหัตถกรรมของชนเผ่าอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ที่ต้องการผู้ให้ความสนใจที่จะศึกษานูรักษ์ มากกว่าการส่งเสริมพัฒนาอย่างขาดข้อความรู้ที่แท้จริง เพียงเพื่อผลทางการค้าเท่านั้น

3. จากข้อความรู้ที่พบว่า ศิลปะการปักผ้าของชนเผ่าเย้าสามารถดำรงศรัทธาเอกลักษณ์ มาได้จนถึงปัจจุบันนี้เพราะ ความเชื่อและค่านิยมดั้งเดิมเป็นกรอบและแนวทางกำหนด และหากความเชื่อและค่านิยมของชุมชน หรือของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ย่อมทำให้ศิลปะที่เกิดจากชุมชนนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งหากจะนำมาปรับเข้ากับสภาพการของสังคมไทยในปัจจุบันที่กำลังตื่นตัวต่อการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะไทยแล้ว ก็น่าจะเป็นแนวทางได้ว่า การที่จะให้เยาวชนไทยหันมาสนใจ และให้ความสำคัญต่อศิลปะไทย ควรเริ่มตั้งแต่การปลูกฝังความเชื่อค่านิยมอันเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยเสียก่อน การจะให้เยาวชนรุ่นใหม่ยอมรับศิลปะไทย อันเป็นผลผลิตสว่นปลายจากความเชื่อ ค่านิยมพื้นฐานแต่ดั้งเดิมมานั้น เยาวชนยอมรับแต่เพียงฉาบฉวย ขาดความเข้าใจที่ซาบซึ้งต่องานศิลปะไทยอย่างแท้จริง และเมื่อนานไปสังคมซึ่งเยาวชนถูกครอบงำด้วยอิทธิพลค่านิยมตะวันตก ย่อมเป็นการยากที่จะให้เยาวชนหันมาเห็นความสำคัญ และร่วมมือร่วมใจในการดำรงศรัทธางานศิลปะไทยไว้ต่อไป